

bilimname 52, 2024/2, 339-383

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 19.05.2024, Kabul Tarihi: 02.10.2024, Yayın Tarihi: 31.10.2024

doi: 10.28949/bilimname.1486444

EL-AHTAL VE CERİR'İN EMEVÎ HALİFELERİNE METHİYELERİ: SİYASİ ŞİİR

 Sedat TUNA^a

Öz

Her zaman diliminde insanları babadan oğula geçen bir yönetim anlayışıyla ya da seçimle iş başına gelerek yönetmeye ve insanlar üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışan yöneticiler var ola gelmiştir. Siyasi otoritelerin yaptıkları uygulamalardan memnun olan bir kitle olduğu gibi memnun olmayan muhalif bir kitle de her daim olmuştur. Yönetimi destekleyen kitleler yaşadıkları dönemin şartlarına göre yöneticilere methiyeler düzerken desteklerinin karşılığını ödül olarak almışlardır. Muhalifler de yönetime karşı eleştirilerini yüksek sesle dillendirmişler ve bunun karşılığını da iktidarın nimetlerinden mahrum bırakılmak suretiyle almışlardır. Emevî Hanedanı'na mensup kişilerin Hz. Osman'ın şehit edilmesi, Hz. Ali'ye biat edilmemesi, Emevî Devleti'nin kurulmasından sonra yönetim erkini elinde bulunduran otorite sahibi yöneticilerin yanlış uygulamaları, halk arasında ayrışma ve gruplaşmaların meydana gelmesine sebep olmuştur. Ayrışan bu gruplar kendilerini en iyi şekilde ifade etmenin ve kendi görüşlerini halka aktarmanın yolunu o dönemde medya ve propaganda aracı kabul edilen şiirde bulmuşlardır. Şairin inşâd ettiği şiir sanki o dönemde olup bitenlerin bir yansıması gibidir. Emevîler Dönemi'nde Arap şiiri biçimsel özelliğini korumakla beraber Câhiliye Dönemi'nde bilinen medih, hiciv, gazel, risâ, tasvir, hamâse ve fahr gibi şiir çeşitlerinin yanı sıra yeni bir tür olmakla beraber kökleri geçmişe uzanan siyasi şiir olgusu da ortaya çıkmıştır. Emevîler'in iktidarda olduğu dönemde medya görevini o dönemin en önemli aktörleri kabul edilen şairler yerine getirmiştir. Yönetimi destekleyen şairler günümüz ifadesiyle iktidar destekçisi medyaya, muhalif grupların şairleri de muhalif medyaya benzetilmiştir. Emevîler Dönemi'nde halifeleri destekleyen ve destekleriyle ses getiren iki önemli şair el-Ahtal ve Cerîr'dir. Emevîler Dönemi'nin bu iki önemli şairi adeta halifelerin profesyonel meddahları olmuşlardır. Bu çalışmada bu iki önemli profesyonel meddah şairin sadece halifeler için inşâd ettiği methiyelere yer verilerek o dönemde şairin ve şiirin önemine ve toplumdaki etkisine vurgu yapılacaktır.

Anahtar kelimeler: Arap Dili ve Belâgatı, Emevîler Dönemi, el-Ahtal, Cerîr,

^a Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, tuna.sedat52@gmail.com

Siyasi Şiir.

THE EULOGIES OF AL-AHTAL AND JARIR TO THE UmayyAD KHALIFS: POLITICAL POETRY

Abstract

There have always been administrators who tried to rule over the people or assert dominance either by being elected or by inheriting the right to rule from their fathers since humans started roaming the Earth. As there is a community who are content with the acts of the political figures, there is also an opposition party that is unsatisfied with them. Those who support the government praised their actions and got rewarded because of their praises. The opposition parties expressed their criticisms towards the government and as a result, they were deprived of the boons of the government. However, after the martyrdom of Uthman ibn Affan, the lack of allegiance to Ali ibn Abi Talib and the improper practices of the Umayyah dynasty caused the public to be polarized. These groups found out that the best way to express themselves and announce their thoughts was through the use of poetry, which was accepted as the media of the period. The poems written by poets are like a glimpse of what happened during the period. Arabic poetry preserved its stylistic aspects during the Umayyah period. In addition to the poetry forms like praise, satire, ghazel, lament, wine, and boast, which were present in the Jahiliyyah Period, political poetry, whose roots reach far in the past, emerged as a new genre and reached its peak. Poets, who were thought as the most important actors of the time, functioned as the media organs during the Umayyah's reign. Poets who supported the government were named as the pro-government media, whereas poets who opposed the government were named as the opposition media. The two most important poets who supported the khalifs and influenced the masses were Al-Akhtal and Jarir. They were as if the professional public storytellers of the khalifs, in the Umayyad period. In this paper, only the praises towards the khalifs of these poets will be inspected and the effect of poetry and the poets on the public will be emphasized.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Keywords: Arabic and Rhetoric, The Umayyah Period, Al-Akhtal, Jarir, Political Poetry.

Giriş

Bu çalışmada Emevî Dönemi'nde mihver olan şiirleri hem yaşadıkları dönemde hem de daha sonraki dönemlerde bu konuyla ilgilenen insanların

zihnini meşgul eden iki önemli meddah şair el-Ahtal (öl. 92/710-11) ve Cerîr'in (öl. 30/50-51) Emevî halifelerini methetmek, yaptıkları icraatları halka duyurmak, onları ve icraatlarını savunmak için inşâd ettikleri şiirlerden örnekler verilecektir. el-Ahtal Hristiyan kimliğiyle Cerîr ise Müslüman kimliğiyle İslâm'ın örnekliliğinden kaynaklanan yeni anlam ve söylemlerle medih şiirinde zirveye yerleşerek Emevî halifelerinin dikkatini çekmiştir. Bu iki şair, Emevî Hanedanı yönetiminde olduğu zaman zarfında onların teorilerini desteklemek için medih şiirine kazandırdıkları yeni söylemlerle bu şiir türünde farklılıklar ortaya koymuşlardır.

Emevî Devleti Muaviye b. Ebû Süfyân'ın (öl. 60/680) milâdî 661'de Hz. Hasan'dan (öl. 49/669) halifeliği devralmasıyla başlayan ve 750 yılında yıkılmasıyla sona eren¹ İslâm tarihinin ilk hanedan devletidir ve yaklaşık olarak doksan yıl hüküm sürmüştür.²

Emevîler Dönemi'nin en belirgin iki olgusu olan siyaset ve siyasi şiir bu dönemde zirve yapmıştır.³ Şiir Arap'ın düşüncesini, inancını ve ruhunu etkileyen silahtır.⁴ Sözlükte şiir (şî'r) "bir şeyi inceliklerini kavrayarak bilmek, sezerek vâkif olmak; uyumlu, ölçülü ve âhenkli söz söylemek" anlamlarında masdar; "seziş, hissediş, sezgiye dayanan bilgi; duygu ve heyecandan kaynaklanan uyumlu, ölçülü ve âhenkli söz" manasında isimdir.⁵ Kaynağında sihri bir anlam sezilen şiir "engin his, hayal ve ilham ürünü olup sanatkarâne şekilde söylenmiş vezinli-kafiyeli söz." anlamını içermektedir.⁶

Şairler memleketin âlimi, tarihçisi, kâhini, sihirbazı, namus bekçisi olup herkesin üstünde bir itibara sahipti. Şairler diledikleri kimsenin değerini yüceltir, dilediklerini de düşürürlerdi.⁷ Kabile reisi, kabile ve kabileler birliğinin sözcüsü olarak, kendisine şekil veren muhitin mümessili olmuşlardır.⁸

Câhiliye Dönemi şiir ortamı bâdiyeydi. Bundan dolayı şiir çöl yaşamının aynasıdır ve en güzel şiirler çadırlarda hayat süren kimselere

¹ Ya'kûbî, *Târihu'l-Ya'kubî* (Beyrut: Dâru Sadır, ts.), 2/214-216.

² İsmail Yiğit, *Emevîler* (İSAM Yayınları, 2018), 15.

³ Adnan Demircan, *Emevîler* (Beyan Yayınları, 2018), 138.

⁴ Ali Şeriatî, *Muhammet Kimdir?* (Ankara: Fecr Yayınları, 2005), 250.

⁵ Mecdüddîn Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûşu'l-muḥîṭ* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005), 416; İsmail Durmuş, "Şiir", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 144-54.

⁶ Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1973), 8.

⁷ Mahmud Es'ad, *İslam Tarihi*, çev. Sadi Irmak (İstanbul: Tam Matbaası, 1964), 45.

⁸ Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri* (Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1973), 10.

aittir.⁹ Apaçık bir Arapça¹⁰ ile inen Kurân-ı Kerîm'in indiği günden bu yana edebiyat dünyasına çeşitli açılardan katkı sağladığı görülmüştür. İslâmiyet'in gelmesiyle birlikte şiir ve şair olgusuna olan bakış Kuran ve sünnetin belirlediği ilkeler ışığında yeniden şekillenmiştir.¹¹ İslâm'a ve ahlâka aykırı olmayan şiirler beğenilmiş hatta teşvik edilmiştir.¹²

Emevî Dönemi şiiri, İslâmî Dönem şiiridir.¹³ Bu dönemde şiir dinin, siyasetin, yeni fetihlerin, yeni kültürlerin etkisi altında kalmış ve mevâlî unsurlar edebiyat sahasına girmeye başlamıştır.¹⁴ Emevîler zamanında yaşanan dinî, siyasi ve sosyal gelişmeler Arap şiirini etkilemiş ve şiirde yeni temalar, yeni yönelişler ortaya çıkmıştır.¹⁵

Bu dönemde şiir Araplar'ın düşünce yapısının, hayalinin ve beyanının tam bir örneği olmuştur. Benî Ümeyye halifeleri şiire önem vermişler, şiir dinlemişler, şiirden hoşlanmışlar ve şiirle coşmuşlardır. Yine aynı şekilde şairlere de büyük önem vererek onları hediye ve ihsan yağmuruna tutmuşlar, değerli hediyeler ve ihsanlarla ödüllendirmişlerdir.¹⁶ Şairler, Emevîleri özenle seçilmiş ifadelerle, inşa ettikleri akıcı üsluplarının ürünü kasidelerle överken düşmanlarına da hakaretler yağdırmışlardır.¹⁷

Özellikle iktidar ile muhalif gruplar arasında yaşanan siyasi ve askerî mücadeleler, büyük ölçüde şiire de yansımıştır. Çeşitli gerekçelerle şairler, iktidar mücadelesi veren bu gruplar arasındaki siyasi mücadelenin bir parçası olmuşlardır. Bunun doğal sonucu olarak da Emevî Hanedanı'nın yanı sıra Zübeyrîler'in, Şîa'nın ve Hâricîler'in siyasi düşüncelerini savunan şairler yetişmiştir¹⁸

Siyasi şiir, Emevîler'in himayesinde zirveye çıkmış bir olgudur. Bu tırmanışın ilk adımı, Yezîd b. Muâviye'nin halifelik makamına tayin

⁹ İsmail Durmuş, "Eski Arap Şiiri", içinde *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*, ed. Mustafa Çağrı (İstanbul: KURAMER, 2019), 209-12.

¹⁰ eş-Şu'ârâ, 26/195.

¹¹ İslam Batur ve Cuma Tanık, "Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Hz. Peygamber'in Şiir Değerlendirmelerinin Arap Edebiyatındaki Yeri Bir Bakış", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy 1 (30 Haziran 2020): 177-203.

¹² Durmuş, "Eski Arap Şiiri", 17.

¹³ Batur ve Tanık, "Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Hz. Peygamber'in Şiir Değerlendirmelerinin Arap Edebiyatındaki Yeri Bir Bakış", 3.

¹⁴ Ignaz Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, çev. Azmi Yüksel ve Rahmi Er (Ankara: İmaj Yayınları, 1993), 50.

¹⁵ Yiğit, *Emevîler*, 213.

¹⁶ Merdum Bek, "el-Ahtal", içinde *el-Mecelle el-Mecmeu'l-Âlemi'l-Arabiyye*, t.y., 5.

¹⁷ Mian Muhammed Şerif, *İslâm Düşünce Tarihi* 3, çev. Lamii Güngör (İstanbul: İnsan Yayınları, 2014), 252.

¹⁸ Yiğit, *Emevîler*, 213.

edilmesini yâd edip hatırlamak için Muâviye'nin bir güfte yapmasını ve bunu halk toplulukları önünde şarkı halinde terennüm etmesini Miskînu'd-Dârimî'den (öl. 89/708) istemesi olmuştur.¹⁹

Siyasi şiir birinci derecede kabile asabiyetinden doğmuş ve iki önemli kabile Abdülmuttaliboğulları ve Ümeyyeoğulları arasında yaşanan gerilim ile de gelişmiştir. Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra Muâviye'nin öncülüğünde bu iki önemli kabile arasında mücadele başlamıştır. Bu iki gurup arasında olan siyasi mücadele, asabiyet ateşini tutuşturmuştur. Bu mücadelenin sonucunda Emevî Devleti kurulmuştur. Müslüman toplumun duygularını ve düşüncelerini takip eden başlıca dört siyasî grup ortaya çıkmıştır. Kabile asabiyetinin harekete geçirdiği bu gruplar, Emevîler Dönemi'nin ilerleyen süreçlerinde siyasetin belirgin bir şekilde ön planda yer aldığı aksiyonlar sergileyerek siyaset elbisesini giyinmişlerdir. İlk dönem Câhiliye Arap şiiriyle başlayan siyasi şiir varlığını ve misyonunu bu gruplarla devam ettirmiş ve her grubun etrafında kendilerini destekleyen şairler oluşmuştur. Siyasi şiir, Emevîler Dönemi'nde altın çağını yaşamış ve siyasi medih türü şiirlerle şairler halifelere iltifatlar yağdırmışlardır.²⁰

Câhiliye Dönemi'nin başlarında müstakil tema olarak kullanılmayan medih teması daha çok diğer temalarda kaleme alınan şiirlerin içerisinde işlenmiştir. Emevî Dönemine gelindiğinde, Müslüman topraklarının genişlemesi ve yaşanan siyasi gelişmeler methiyeye doğrudan etki etmiştir. Şairler bu siyasi hiziplerden kendilerine yakın gördükleri hizbin taraftarlığını yaparak onlar için medih temalı şiirleri siyasi propaganda aracına dönüştürmüşlerdir.

Siyasi şiir tek bir hedefe doğru güdümlüdür ve hedefi de siyasettir. Hedefine de medih, hiciv, vaf ya da buna benzer farklı yollarla ulaşmıştır. Taraftarlarını, gönül bağı olan kitleyi methederken muhalif grubu hicvetmiştir.²¹

Medih şiirinde temel konu övülen şahıs olan memdûh'tur. Şair memdûh'unun güzel hasletlerini sanatlı söyleyişlerle dile getirmiştir. Bu noktada medih şiiri çoğu zaman yönetici sınıfından olan memdûh'u halkın gözünde yüceltmesi, düşmanlarına karşı üstünlüğünü ispat etmesi gibi

¹⁹ Ebü'l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-İsfahânî, *el-Eğânî*, ed. Mektebetü't-Tahkîk Dar'ı İhyâi't-Turâsî'l Arabî, (Beyrut: Dâru-İhyâi't-Turâsî'l Arabî, 1986), 20/228.

²⁰ Ahmed Muhammed Hûfi, *Edebü's-siyase fî asrı'l-Emevî* (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1384), 7-8.el-

²¹ Hannâ Fâhûrî, *Târîhu'l-edebi'l-Arabî* (Beyrut: Amerikan University of Beirut, 1953), 273.

hususları içerdiği için memdûh için değerlidir. Medih şiirinin bu değeri sebebiyle, şair memdûh'a, olan yakınlığını ve bağlılığını ortaya koymak, memdûh'u halkın gözünde yüceltmek gibi amaçların yanı sıra şiiriyle menfaat beklentisi de taşıyabilir. Zira pek çok şair saraya yakın olmak, yöneticilerden menfaat elde edebilmek için devlet ricalini öven şiirler kaleme almıştır.

Daha önce el-Ahtal ve Cerîr hakkında çeşitli akademik çalışmalar yapıldığı gözlemlenmiştir. Emevî Dönemi'nde siyasi şiir konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında bu konuda sınırlı sayıda çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Türkçe kaleme alınan çalışmalara Ahmet Subhi Furat'ın Arap Edebiyat Tarihi Başlangıçtan XVI. Asra Kadar, Kenan Demirayak'ın Arap Edebiyat Tarihi III Emevîler Dönemi, Yakup Göçmen'in Emevîler Döneminde Şiir ve Siyaset isimli eserleri; Ahmet Kâzım Ürün'ün "Fuḥûlu's-Şu'arâ (el-Aḥṭal, Cerîr, el-Farazdak) ve en-Nakâ'id, İbrahim Usta'nın Arap Edebiyatında Eşkiya Şairler, Ömer Ünal'ın Emevîler Devrinde Sosyal İçerikli Şiir, Yakup Sevinç'in Emevîler Dönemi Siyasi Şiir, Tayyip Tüz'ün Emevîler Dönemi Siyasi Şiir 'Ferezdak Örneği, Esat Ayyıldız'ın el-Ahtal'ın Emevilere Methiyeleri, yine Esat Ayyıldız'ın "Cerîr b. Atıyye'nin Nakîzaları" ve Sedat Tuna'nın Câhiliye Dönemi'nde Siyasetin Edebiyata Etkisi isimli makaleleri ile Salih Tur'un Ahtal, Ferezdak ve Cerîr'in Şiirlerinde Medih ve Hiciv isimli yüksek lisans tezi örnek gösterilebilir.

Esat Ayyıldız makalesinde el-Ahtal'ın halifelere, valilere ve bazı hanedan mensuplarına inşâd ettiği medih şiirlerine yer vermiştir. Bu çalışmanın temel amacı ise yaşadıkları dönemde medya temsilcisi ve propaganda yürütücüsü konumunda olan iktidar yanlısı iki şairin sadece halifeler için inşâd ettiği şiirlerinden örnekler vererek o dönemdeki siyaset-edebiyat ilişkisini, etkileşimini ve siyasetin şiire yansımalarını ortaya koymasıdır.

Çalışmanın ana teması ve gayesi yöneticilerden hediye elde edebilmek için el-Ahtal ile Cerîr'in sadece Emevî halifeleri için inşâd ettikleri siyasi içerikli methiyeleridir.

A. Ebû Mâlik Gıyâs b. Gavs b. es-Salt el-Ahtal

Emevî Dönemi'nin hatta Arap edebiyatı tarihi'nin en önemli şairlerinden birisi kabul edilen el-Ahtal Hristiyan olan bir anne ve babadan dünyaya gelmiştir. Hristiyanlığın prensiplerini gençliğinde anne ve

babasından öğrenmiştir.²²Hristiyan olarak yetişmiş, hayatını Hristiyan olarak devam ettirmiş ve Hristiyan olarak ölmüştür.²³ Gıyâs b. Gavs b. es-Salt, el-Ahtal lakabı ile anılmış ve tanınmıştır.²⁴ Halife Abdülmelik'in huzuruna izinsiz girip çıkan, hayatı boyunca Hristiyan kalan, Ehl-i beyt'i ve Ensar'ı yeren şiirler söyleyen²⁵ el-Ahtal, İslâmî terminolojiyi, âyetleri²⁶ ve Kur'an kıssalarını²⁷ inşâd ettiği methiyelerinde ve şiirlerinde zaman zaman kullanmıştır.

Gıyâs b. Gavs b. es-Salt'ın "el-Ahtal" lakabı almasına sebep olan olay ya da olaylar hakkında İsfahânî, "el-Egânî" isimli eserinde farklı rivayetler zikretmiştir. İsfahânî'nin zikrettiği olayların çoğu Benî Tağlib kabilesinin şairi Kâ'b b. Cuayl (öl. 55/675) ile Gıyâs arasında geçen atışmaların temel sebep olduğu noktasındadır. Kâ'b, Gıyâs'a: "Sen boş boğaz ve sivri dilli (ahtal) birisin" diye hitap etmesinden sonra şairin lakabı "el-Ahtal" olarak kalmıştır. Bu lakap ile de tanınmış ve şöhrat olmuştur.²⁸

Emevî Dönemi'nde şairler, "Halife Şairi" unvanını alabilmek için daima halifelerin etrafına toplanmışlar ve memdûhları için nazmettikleri methiyelerinde son derece mübalağaya kaçmışlardır. Şairler bu şekilde hem servet kazanmayı hem de sarayın içinde ve yakınlarında bulunmayı arzu etmişlerdir. el-Ahtal'ın Emevî yöneticileri ile ilk tanışması Muâviye'nin (öl. 60/680) halifelik yıllarının son zamanlarına denk gelmektedir. el-Ahtal, üstün zekâsı, kabiliyeti ve Arap dilini iyi kullanmasıyla hanedan üyelerinin gönlünde taht kurmuştur. Çünkü tüm siyasi oluşumlarda olduğu gibi Emevî Devleti de kendi görüşlerini benimseyip savunacak ve görüşlerini kamuoyuna duyuracak şairlere ihtiyaç duymuştur.²⁹ İşte el-Ahtal da Emevî

²² Rızkullâh b. Yûsuf b. Abdilmesîh b. Yakub Şeyho el-Yesûî, *Şu'arâ'ü'n-Nasrâniyye*, c. 2 (Beyrut: Imprimerie Catholique, 1925), 171.

²³ es-Seyyid Mustafa Gâzî, *el-Ahtal Şâiru Benî Ümeyye* (Kahire: Dâru'l-Maârif, 1998), 38.

²⁴ İsfahânî, *el-Egânî*, İhyâi't-Turâsi'l Arabî, 8/ 417.

²⁵ Ebû'l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-İsfahânî, *el-Egânî*, ed. Mektebetü't-Tahkîk Dar'ı İhyâi't-Turâsi'l Arabî, c. 15 (Beyrut: Dâru-İhyâi't-Turâsi'l Arabî, 1986), 83-84; Sedat Tuna, "Hristiyan Şair el-Ahtal Tarafından Ensar'ın Hicvedilmesi", *UMDE Dini Tetkikler Dergisi* 3, sy 1 (30 Temmuz 2020): 23-46, doi:10.5281/zenodo.3963940.

²⁶ İsmâil Ahmed el-Âlim, "Kur'an-ı Kerîm'in el-Ahtal'ın Şiirine Etkisi", çev. Sedat Tuna, *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1, sy 13 (30 Haziran 2020): 221-41, doi:10.5281/zenodo.3912040.

²⁷ Hüseyin Abdül Hüseyin el-Vazîfî ve Hamîd Atâullah Tahir el-Müsevî, "el-Ahtal'ın Şiirinde Kur'an-ı Kerîm Kıssalarının İzleri", çev. Sedat Tuna, *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 1 (30 Eylül 2023): 150-68.

²⁸ el-İsfahânî, *el-Egânî*, 1986, 8:417.

²⁹ İrfân el-Eşkar ve Gâzi Tuleymât, *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî* (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1430), 186.

hizbinin ihtiyaç duyduğu bu propaganda gücünü sağlayacak önemli bir unsur olarak Emevîler'in en güçlü savunucularından birisi olmuştur.

Câhiliye Dönemi'nde ortaya çıkıp Sadru'l-İslâm Dönemi'nde son bulan medih şiiriyle kazanç sağlama, Emevî Dönemi'nde tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Buna zemin hazırlayanlar özellikle Emevî halifeleri olmuştur. Bu dönemde Emevî halifeleri kendilerini metheden şairleri desteklemişler ve onları cömertçe mükâfatlandırmışlardır. Bu sebeple değişik bölgelerden pek çok şair para kazanmak amacıyla gruplar halinde Şam'a gelmiş, Emevî halifelerinin izledikleri yönetim politikalarını destekleyip savunarak Sıffin olayında hakları olan hilafeti aldıklarını vurgulayan methiyeler düzmüşlerdir.³⁰

Emevî Hanedanı üyeleri el-Ahtal'ın saraylarında sarhoş bir halde dolaşmasına bile aldırış etmeden onu taktir ederek bol miktarda hediyeler vererek, hatta boşboğazlığına (ahtal) tahammül ederek, Emevî Devleti'nin adeta meddahı ve resmi basın sözcüsü, olarak görmüşlerdir. Tabiri caizse adeta para, hediye ve müreffeh yaşam karşılığında satın aldıkları bu şairi menfaatleri doğrultusunda lehlerine kullanmasını da iyi bilmişlerdir. el-Ahtal kasidelerinin çoğunu, ya maddî çıkar beklentisi karşılığında ya da siyasi tutumunun etkisiyle nazmettiği bilinmektedir. Tabiri caizse adeta para, hediye ve müreffeh yaşam karşılığında bu şairi satın almışlardır.³¹

Emevî Devleti yöneticileri ile el-Ahtal arasındaki karşılıklı menfaat ilişkisine dayalı çıkar ilişkileri, yöneticilerden hediye ve kazanç beklentisi şairin Emevî Hanedanı'na derin bir sevgiyle bağlanmasına sebep olmuştur. el-Ahtal da hanedan üyelerine olan sevgisini, bağlılığını inşâd ettiği methiyeleriyle ebedileştirerek onlara destek verdiğini şu kasidesinde dile getirmiştir: (Vâfir)

قَدْ عَلِمْتُ أُمَّيَّةً أَنْ ضِعْنِي
إِلَيْهَا، وَالْعُدَاةُ لَهَا حَرِيرٌ
وَأَنْيَ مَا حَيِّبْتُ، عَلَى هَوَاهَا
وَأَنْيَ، بِالْمَعْغِيبِ، لَهَا نَصُورٌ³²

"Düşmanları onlara karşı hırlayıp dış bilerken Ümeyyeoğulları,³³ benim sadakat ve sevgimin kendilerine olduğunu, otoritelerine karşı düşmanlar mırıldandığında, kendilerini savunduğumu bildi(ler).

Şüphesiz ki ben hayatta olduğum sürece Benî Ümeyye'ye sevgimde, bağlılığında

³⁰ Mustafa eş-Şekatî, *Rihletü's-şiir* (Kahire: ed-Dâru'l-Mısriyye, 1997), 89-99.

³¹ el-Eşkar ve Tuleymât, *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî*, 186.

³² Gıyâs b. Gavs, *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, ed. Fahreddin Kabâve (Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1996), 197.

³³ el-Ahtal, Benî Ümeyye'ye hitap etmektedir.

samimiyim. Onları düşmanlarına karşı hem huzurlarında hem de gıyaplarında savunurum.”

el-Ahtal Allah'ın, Emevîler'e yardım ettiğini, onların toplum içinde en üstün kişiler ve hilafetin varisleri olduklarını inşâd ettiği şiirinde şu şekilde belirtmiştir: (Basît)

أَنْتُمْ خِيَارُ قُرَيْشٍ، عِنْدَ نَسَبِهَا، وَأَهْلُ بَطْحَائِهَا³⁴، الْأَثَرُونَ، وَالْفَرَعُ
أَعْطَاكُمْ اللَّهُ مَا أَنْتُمْ أَحَقُّ بِهِ، إِذَا الْمُلُوكُ، عَلَى أَمْثَالِهِ، اقْتَرَعُوا³⁵

“Sizler Kureys'in nesep yönünden en seçkini (en hayırlısı), Mekke de yaşayanlar arasında en zengin ve en şerefli kişilersiniz.

İnsanlar hâlâ krallık için kılıçlarıyla aralarında savaşmaya devam ederken Allah, halifeliği size bahşetti.”

1. Yezîd b. Muâviye'ye (öl. 64/683) Methiyeleri

Yezîd, h. 642 yılında dünyaya gelmiştir.³⁶ Annesi Kelb kabilesinden Meysûn b. Bahdel, babası Muâviye b. Ebû Süfyân'dır.³⁷ Babası onu çocukluğunda Fasih Arapçayı öğrenip konuşması için Benî Kelb kabilesine dayılarının yanına göndermiştir.³⁸

el-Ahtal ve Yezîd çölde büyüdükleri için huyları, yaşam tarzları ve keskin mizaçlı olma gibi karakter yönünden birbirlerine benzediği ifade edilmiştir. Şarkı, şarap ve nedim olma özellikleri de birbirine benzetilmiştir.³⁹ Yezîd ile arkadaş olan el-Ahtal'ın⁴⁰ divanında Yezîd'i methettiği dört kasidesi ve iki maktûası yer almaktadır.⁴¹

el-Ahtal, Emevî Hanedanlığına bağlılığını hayatı pahasına da olsa birçok olayda ispatlamıştır. Bir defasında Ensar'ı hicvetmiş bu hicvinden dolayı öfkelenen, kendisini dilini koparmak ve öldürmekle tehdit eden Nu'mân b. Beşîr'in (öl.64/684) öfkesinden, Yezîd'in emânına sığınmıştır. el-Ahtal kendisini bu zor durumdan kurtaran Yezîd'i şöyle methetmiştir: (Tavîl)

أَبَا خَالِدٍ دَافَعَتْ عَنِّي عَظِيمَةً
وَأَدْرَكَتْ لِحَمِي قَبْلَ أَنْ يَنْبَدَّ

³⁴ بطحا: Mekke ve Mekkeliler.

³⁵ Gıyâs b. Gavs, *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 259-60.

³⁶ Balachere, “Yezîd İbn Muâviye”, *Dâiratü'l Maârif il-İslâmî*, t.y., 10212.

³⁷ Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, ed. Ebû Suheyb el-Keremî (Suudi Arabistan: Beytü'l Efkâr ed-Devliyye, t.y.), 1030.

³⁸ Muhammed Süheyl Takkuş, *Târîhu devleti'l Ümevî* (Lübnan: Dâru'n-Nefâis, 2010), 43.

³⁹ el-Eşkar ve Tuleymât, *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî*, 103.

⁴⁰ Ünal Kılıç, *Tartışmaların Odağındaki Halife Yezîd b. Muâviye* (İstanbul: Kayıhan Yayınevi, 2001), 42.

⁴¹ Gâzî, *el-Ahtal Şâiru Benî Ümeyye*, 67.

وَأَطَقَاتِ عَنِّي نَارَ عُعْمَانَ بَعْدَمَا

أَعَدَّ لِأَمْرِ عَاجِزٍ وَتَجَرَّدَا⁴²

"Ey Ebû Hâlid!⁴³ Başıma gelen büyük felakette beni savundun ve etim lime lime edilmeden önce beni kurtardın.

İnsanı aciz bırakan durum ciddileşince Nu'mân'ın nefret ve öfke ateşini söndürdün."

Yezîd babasının halifeliği döneminde el-Ahtal'a en yakın kişidir. Şairin sivri dilinden ve etkili şiir silahından yararlanmak isteyen Yezîd, onu Ensar'ı hicvetmeye hem teşvik etmiş hem de onu başına gelebilecek hapis cezası ve dilinin kesilmesi gibi felaketlerden korumuştur. el-Ahtal da Yezîd'in kendisine yaptığı yardımları ve himayeyi inşâd ettiği şiirinde şöyle dile getirmiştir: (Tavîl)

فَلَوْلَا يَزِيدُ ابْنُ الْإِمَامِ أَصَابَنِي

فَوَارِعُ يَجْنِيهَا عَلَيَّ لِسَانِي

وَلَمْ يَأْتِنِي فِي الصُّحُفِ إِلَّا نَذِيرُكُمْ

وَلَوْ شِئْتُمْ أَرْسَلْتُمْ بِأَمَانِي⁴⁴

"İmamın oğlu Yezîd olmasaydı dilimin başıma açtığı musibetlerle karşı karşıya kalacaktım.⁴⁵

*Gelen mektubunuz⁴⁶ ancak tehdit ve gözdağı içermekteydi. Eğer siz isteseydiniz (yetkili olan sizsiniz) güven mektupları gönderirdiniz."*⁴⁷

el-Ahtal inşâd ettiği şiirinde kurtarıcısı Yezîd'i zaman zaman peygamberlerin isimleriyle beraber zikretmekten de geri durmamıştır. Sıkıntıya düştüklerinde Allah onlara nasıl yardım ettiyse Yezîd'e de aynı şekilde yardım etmesini dilemiştir: (Basît)

أَمَا يَزِيدُ قَائِي لَسْتُ نَابِيَهُ

حَتَّى يُعَيَّبَنِي فِي الرَّمْسِ مَلْحُودُ

جَزَاءَ يَوْسُفَ إِحْسَانًا وَمَغْفِرَةً

أَوْ مِثْلَمَا جَزِيَ هَارُونَ وَدَاوُودُ

أَوْ مِثْلَ مَا نَالَ نُوحٌ فِي سَفِينَتِهِ

إِذْ اسْتَجَابَ لِنُوحٍ وَهُوَ مَنجُودُ⁴⁸

"Yezîd'e gelince ben ölüp mezara gömülene ve mezarda kaybolana dek kendisini asla unutmuyacağım.

Allah'ın Yûsuf'u af ve ihsanıyla mükâfatlandığı ya da Hârûn ile Dâvûd'u

⁴² Gıyâs b. Gavs, *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 220.

⁴³ Ebû Hâlid, Yezîd b. Muâviye'nin künyesidir.

⁴⁴ Fahreddin Kabâve, *el-Ahtalü'l-kebir, hayâtühü ve şahsiyyetühü ve kıymetühü'l-fenniye* (Lübnan: Mektebetü'l-Lübnan, 2010), 67.

⁴⁵ Bu beyitte el-Ahtal, ensar'ı hicvettikten sonra Yezîd'in başına gelecek musibetlerden korumasına işaret etmektedir.

⁴⁶ Nu'mân b. Beşîr'in Muâviye'ye el-Ahtal'ın cezalandırılması için gönderdiği mektubu kastetmektedir.

⁴⁷ Mecîd Tırâd, *Dîvânü'l Ahtal* (Beyrut: Dâru'l-Cil, t.y.), 23.

⁴⁸ el-Ahtal, *Dîvânü'l Ahtal*, ed. Râcî el-Esmer (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1415), 33.

mükâfatlandığı gibi ya da Nûh gemisinde hüznü ve tutsak iken dua edip duasına icâbet ettiği gibi seni de mükâfatlandırmasını Allah'tan ümit ediyorum. Senin duana da icâbet etmesini ümit ediyorum.

2. Abdülmelik b. Mervân'a (öl. 86/705) Methiyeleri

Ebü'l-Velîd Abdülmelik b. Mervân b. el-Hakem Emevî halifelerinin en büyüklerinden birisidir.⁴⁹ Yezîd'in vefatından sonra gelişen olaylar sonucunda Zübeyr b. el-Avvâm (öl. 36/656) halifeliğini ilan edince el-Ahtal'ın kabilesi Benî Tağlib, Mervân b. Hakem'i (öl. 65/685) ve oğlu Abdülmelik b. Mervân'ı desteklemiştir. Bu destek sebebiyle Hristiyan inancına sahip el-Ahtal'ın Emevî sarayında yıldızı parlamıştır.⁵⁰ Abdülmelik'in el-Ahtal'a bu ilgi ve alakayı göstermesinin asıl sebebi Hristiyan inancına sahip Benî Tağlib kabilesinin sevgisini onların şahsında da Hristiyan olan Şamlıların rızasını kazanmaktır.⁵¹ Bunun anlamı şiir ve medihte edebiyat merkezi olmasının yanı sıra Abdülmelik'in sarayının siyasi merkez olmasıdır. Saray, siyaset ve yönetim anlayışının şekillendiği merkez olmasının yanı sıra şiir ve edebiyat meclislerinin kurulduğu adeta bir kültür merkezi olarak da görülmüştür. Benî Tağlib kabilesinin Emevî sarayındaki elçisi de el-Ahtal olmuştur.⁵²

Şair bir gün Abdülmelik'in huzuruna çıkarak "Ey Müminlerin Emiri, sana bir methiye nazmettim" demiştir. Halife de "Şayet beni yılan ve aslana benzeteceksen, senin inşâd ettiğin şiire ihtiyacım yoktur. Şayet Benîş-Şerîd'in kız kardeşi el-Hansâ'(öl. 24/645) gibi benzetme yaptıysan, methiyeni getir bakalım." demiştir. Bunun üzerine el-Ahtal, Mervân'ı methetmek için inşâd ettiği kasidesini halifenin huzurunda okumaya başlamıştır.⁵³

مَا بَلَغَتْ كَعْبُ امْرِئٍ مُتَطَاوِلٍ
بِهِ الْمَعْدُ إِلَّا حَيْثُ مَا نَلَتْ أَطْوَلُ
وَمَا بَلَغَ الْمَهْدُونَ فِي الْقَوْلِ مِدْحَةَ
وَلَوْ أَكْثَرُوا، إِلَّا الَّذِي فِيكَ أَفْضَلُ⁵⁴

"Bir kişinin topuğu (şanı, şerefi) ne kadar yüksek olursa olsun⁵⁵ sizin ulaştığınız şeref daha üstündür.

⁴⁹ Hakkı Dursun Yıldız, "Abdülmelik b. Mervân", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 266-70.

⁵⁰ Julius Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu*, çev. Fikret Kızıltan (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1963), 102.

⁵¹ Philip Khuri Hitti, *Târîhu'l-Arab Mutavvel*, c. 2 (Beyrut: Dâru'l-Keşşâf, 1950), 314-15.

⁵² Şevki Dayf, *et-Tetavvür ve't-tecdîd fi's-şi'ri'l-Ümevî* (Kahire: Matbaatü'l- Lecineti't-Telîf, 1952), 106.

⁵³ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, ed. Ahmed Muhammed Şâkir (Kahire: Dâru'l-Maârif, 1119), 483.

⁵⁴ Gıyâs b. Gavs, *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 571.

⁵⁵ Ne kadar şeref sahibi olursa olsun sizden daha üstün olamaz.

Sözle medih yapanlar, söyledikleri sözü ne kadar uzatsalar da methedilmeye değer birçok özelliğini anlatmaktan aciz kalırlar.”

Halife el-Ahtal’ın kendi huzurunda okuduğu bu şiiri çok beğenmiş ve ona hediyeler vererek şiirlerini diğer şairlerin şiirlerine tercih etmiştir.⁵⁶

el-Ahtal’ın Abdülmelik’i methettiği kasidelerden biri elli dört beyitten oluşan “Bâiye Kasidesi”dir. el-Ahtal’ın bu kasidesi diğer büyük kasidelerinde olduğu gibi yüce anlamlar içermektedir. el-Ahtal, halifeye methiyesini sözü uzatmadan risâ kısmında doğrudan yapmıştır.⁵⁷ el-Ahtal risâ kısmında ilk beş beyitle halifeyi ve savaşa katılan atları methettikten sonra tekrar üç beyitle halifeyi methetmeye başlamıştır. Methiyelerden sonra ezeli düşmanları Kays Aylân kabilesini hedef alarak onları hicvetmiştir. Hicvini yaptıktan sonra yeniden yedi beyitle halifeyi methetmiş ve kasidesini Benî Küleyb kabilesini hicvederek sonlandırmıştır. el-Ahta bu kasidesinde Abdülmelik b. Mervân’ın imanını, cömertliğini, savaşlarda gösterdiği cesaretini methettikten sonra Allah’ın kendisini yeryüzünde halife olarak tercih ettiğini dile getirmiştir:⁵⁸ (Tavîl)

إِيَّاكَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ رَحَلْتُهَا
عَلَى الطَّائِرِ الْمَيْمُونِ⁵⁹ وَالْمَنْزِلِ الرَّحْبِ
إِلَى مُؤْمِنٍ تَجْلُو صَفِيحَهُ وَجْهَهُ
بَلَابِلٌ تَعْشَى مِنْ هُمُومٍ وَمِنْ كَرْبِ
مُنَاخٍ دَوِي الْحَاجَاتِ يَسْتَمْطِرُونَهُ
عَطَاءَ كَرِيمٍ مِنْ أُسَارَى وَمِنْ مَهْبِ⁶⁰

“Ey Müminlerin Emîri! Kutlu, bereketli ve başarılı bir şekilde yolculuğum sana ve konuksever yurduna doğrudur (sana ulaşmak içindir). ‘Meymûn kuşla’ kısmeti bol, rahat ve konuksever yurduna.

Yüzünün güleçliği⁶¹ her ziyaretçinin gönlündeki sıkıntısını, huzursuzluğunu yok eder ve onun yurduna huzur içinde girer.

Halifenin yurdu ihtiyaç sahiplerinin sığınağıdır. Savaş esirleri ve ⁶²elde edilen ganimetler isteyenlere cömertçe dağıtılır.”

⁵⁶ Azîze Fevval Bâbetî, *Mu’cemu’s-şu’erâ’i’l-Muhadramîn ve’l-Umeviyyîn* (Lübnan: Dâru Sâdir, 1998), 14.

⁵⁷ İliyyâ Selîm Hâvî, *el-Ahtal: Fî Sîretihî ve nefsiyyetihî ve şirih* (Lübnan: Dâru’s-Sekâfe, 1981), 107.

⁵⁸ el-Ahtal, *Dîvânü’l Ahtal*, 92-101.

⁵⁹ عَلَى الطَّائِرِ الْمَيْمُونِ: عَلَى الْبُؤْسِ yönelmek ve bereket anlamındadır. Yolculuğa çıkan bir kişiye yolculuğa çıkmadan önce o kendisine “Hayırlı yolculuklar” anlamında dua etmek için söylenilir. Yine Araplar serbest bırakılan kuş Yemen tarafından gelirse iyimserlikle karşılırlar yok eğer Şam tarafından gelirse uğursuzluk olarak addederlerdi. A.g.e., 81.

⁶⁰ Gıyâs b. Gavs, *Şiru’l-Ahtal/Sanatü’s-Sükkerî*, 40-41.

⁶¹ Şair Mervân’ın imanının güzelliğini, kaygı ve kederi ortadan kaldıran yüzünün parlaklığını methetmektedir.

⁶² el-Ahtal, Rum esirleri ve onlardan elde edilen ganimet mallarını kastetmiştir.

el-Ahtal tüm gücüyle halifeye hizmet eden Haccâc b. Yûsuf'u (öl. 95/714) methettiği kasidesinin bir bölümünde Hristiyan kimliğini bir kenara bırakarak İslâmî söylemle Abdülmelik'i de methetmiştir: (Kâmil)

أَحِبَّا إِلَهُ لَنَا الْإِمَامَ فَإِنَّهُ
خَيْرُ الْبَرِيَّةِ لِلدُّنُوبِ عَفْوُ
نُورٌ أَضَاءَ لَنَا الْبِلَادَ وَقَدْ دَجَّتْ
ظُلْمٌ تَكَادُ بِهَا الْهُدَاةُ جُجُورُ⁶³

"Allah, Abdülmelik b. Mervân'ı başımıza halife yaptı (Allah onu başımızda daim yylesin). O insanların en hayırlısı ve hataları en çok affedenidir.

Karanlığın yayıldığında, doğru yolda olanların bile neredeyse karanlıkta kaybolduğunda o ülkemiz üzerindeki karanlığın silüetini ortadan kaldıran nurdur."

el-Ahtal'ın halife Abdülmelik b. Mervân'ı methettiği seksen dört beyitten oluşan "حَفَّ الْقَطِيبُ" isimli kasidesi şairin en meşhur kasidesi olarak kabul edilirken yine aynı şekilde Emevî Dönemi'nde gelişen siyasi methiyeye de⁶⁴ örnek gösterilmiştir. Bu kaside medih, fahr ve hicvi bir arada toplamıştır.

Emevî siyaseti kendi yönetimlerine düşman üretirken halifeler de kendi siyasetlerini savunacak şairlere hediyeler vererek kendi yanlarına çekmeyi başarmışlardır. Abdülmelik b. Mervân, Züfer b. Haris el-Kilâbî'yi (öl.75/695) huzuruna çağırması onunla dostane sohbet ederken aniden el-Ahtal halifenin huzuruna girmiş ve Züfer'i halifenin yanında görünce sinirlenerek halifeye misafirin Emevîlere olan düşmanlığını hatırlatmıştır. el-Ahtal'ın kalbi Züfer'e karşı kin ve nefret dolu olduğundan onu halifenin meclisinden kovmuştur. Daha sonra da el-Ahtal bu kasidesinde siyasi amaç güderek bütün Emevî Hanedanı'nı methetmiş, kendisiyle övünmüş, kabilesi Benî Tağlib'in Benî Ümeyye'den daha üstün olduğunu vurgulayarak düşmanlarını hicvettiği⁶⁵ kasidesini halifenin huzurunda okumaya başlamıştır.

el-Ahtal kasidesinin başında kavmin terk-i diyar eylediğinden sonraki birkaç beyitte ise şaraptan bahsetmiştir. Bunu yaparken de çağdaşı olan Müslüman el-Ferezdek ve Cerîr'in halifeye yapmış oldukları methiyeleri yenilemiş, kendisinin o ikisinden daha üstün olduğunu ve o ikisinin kendisi gibi halifeye medih şiiri inşâd edemeyeceklerini ortaya koymayı arzu etmiştir. Bunun yanı sıra sevgilisinin ve ailesinin sahrada yapmış olduğu

⁶³ Gıyâs b. Gavs, *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 280.

⁶⁴ Hâvî, *el-Ahtal: Fî Sîretihî ve nefsiyyetihî ve şirih*, 113.

⁶⁵ Tırâd, *Dîvânü'l Ahtal*, 85.

yolculuğu ayrıntılarıyla anlatarak sözü halifeyi methe getirerek⁶⁶ halifeyi şöyle diyerek methetmiştir:

إِلَىٰ أَمْرِي لَا تُعْزِينَا نَوَافِلُهُ
أَطْفَرُهُ اللَّهُ فَلْيَهْنِي لَهُ الظَّفَرُ
الْخَائِضِ الْعَمْرَ وَالْمَيْمُونِ طَائِرُهُ
خَلِيفَةَ اللَّهِ يُسْتَسْقَىٰ بِهِ الْمَطَرُ
وَالهَمْ بَعْدَ نَجْيِ النَّفْسِ يَبْعَثُهُ
بِالْحَزْمِ وَالْأَصْمَعَانِ الْقَلْبِ وَالْحَدْرُ
وَالْمُسْتَمِرُّ بِهِ أَمْرُ الْجَمِيعِ فَمَا
يَعْتَرُهُ بَعْدَ تَوْكِيدِ لَهُ عَزْرُ⁶⁷

“Verdiği hediyeleri (şaire) hiç eksiltmeyene Allah hak ettiği zaferi nasip etti. Hak ettiği zaferi kutlu olsun.

Şiddetle akan suya (şiddetli savaşa) giren ve zafer elde eden, talihi uğurlu kişi, adıyla yağmur için duaya çıkılan Allah’ın yeryüzündeki halifesi.⁶⁸

Kendi nefsi bir işi benimseyip yapmak istediğinde çekinmeden o işi yapmak için acele ederken kendisine de keskin zekâsı ve uyanıklığı yardım eder.

O hedeflediği bütün işleri çekinmeden gerçekleştirir ve kibirlenmeden, gururlanmadan ahbine vefa gösterir.”

مُفْتَرِشٌ كَافِرَاتِشِ الْبَيْتِ كَلْكَلُهُ
لِيُوقِعَهُ كَائِنٍ فِيهَا لَهُ جَزْرُ
مُقَدِّمٌ مَاءَتِي أَلْفٍ لِمَنْزِلَةٍ
مَا إِنْ رَأَىٰ مِثْلَهُمْ جِنَّ وَلَا بَشَرُ⁶⁹

“Avını bekleyen aslanın göğsü üzerine çömeldiği gibi çömelmiş düşmanlarını yok etmek için,

Halife ne cinlerin ne de insanların benzerini görmediği iki yüz bin kişiden oluşan orduyu komuta ediyor.”

Abdülmelik bu kasideyi dinledikten sonra el-Ahtal’ın merasimle şehirde gezdirilmesini ve halka şu sözlerle tanıtılmasını emretmiştir: İşte inananların hükümdarının şairi! İşte Arap şairlerinin en iyisi!⁷⁰

Bu kaside şairin en çok beğenilen kasidesidir. el-Ahtal bu kasidesiyle şöhrette zirve yapmış, yaşadığı çağda ve daha sonraki çağlarda onun şöhreti ufukları kaplamıştır.⁷¹

el-Ahtal’ın inşa ettiği kasideleri Arap medih kasidelerinde bir

⁶⁶ Dayf, *et-Teṭavvür ve't-tecdîd fi's-şî'ri'l-Ümevî*, 108.

⁶⁷ Gıyâs b. Gavs, *Şîru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 144.

⁶⁸ Sanki şair bu beyitte kendilerinden halifelîği almak isteyen düşmanlara bir cevap vermektedir ve halifelîğin onların hakkı olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca halifeye kutsiyet atfetmektedir. el-Ahtal, *Dîvânü'l Ahtal*, 81.

⁶⁹ Gıyâs b. Gavs, *Şîru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 149.

⁷⁰ Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, 46.

⁷¹ Dayf, *et-Teṭavvür ve't-tecdîd fi's-şî'ri'l-Ümevî*, 107.

yeniliktir. Devlet nizamında meydana gelen inkılapdaki gelişimdir. Bu gelişim ve değişimin devlet sisteminde, insanların hilafet tasavvurunda olmuştur.⁷²

Abdûlmelik b. Mervân ile el-Ahtal'ın şair-memduh ilişkisi yaklaşık olarak on beş yıl sürmüştür. Şairin bu dönemde yazdığı kasidelerin sayısı diğer halifelerin döneminde yazdığı kasidelerden daha fazladır.⁷³

3. Velîd b. Abdîmelik'e (öl.96/715) Methiyeleri

Abdûlmelik b. Mervân'dan sonra halife olan oğlu Velîd b. Abdûlmelik, el-Ahtal'ın methettiği başlıca Emevî halifelerinden birisidir. Şairin Velîd'i methettiği kasidelerinden ilki elli bir beyitten oluşan "Bâiye Kasidesi"dir. Şair bu kasidesinde Velîd'i ve Benî Ümeyye'yi methederken halifenin kendisini ve kavmini tehlikelerden koruduğunu belirterek yemin etmiştir. Benî Ümeyye'nin saygınlığına, gücüne, nesebine, şerefine, cesaretine, ferasetine, soylu asaletlerine vurgu yaparak Velîd'i "Allah'ın halifesi" olarak betimlemiştir: (Basît)

وَكَانَ حِصْنًا إِلَىٰ مَنَاجِيهِ هَرَبِي	إِنَّ الْوَلِيدَ أَمِينُ اللَّهِ أَنْ
أَخَا الْحِدَارِ طَرِيدَ الْقَتْلِ وَالْحَرْبِ	أَتَيْتُهُ وَهُومِي غَيْرُ نَائِمَةٍ
قَدَمَ الْمَوَاهِبِ مِنْ أَنْوَابِهِ الرُّعْبِ	فَأَمَنْ النَّفْسَ مَا تَخْشَى وَمَوْلَهَا
حَتَّىٰ تَحْطِئُهَا مُسْتَرْجِي اللَّبِّبِ ⁷⁴	وَتَبَّتْ الْوَطْءَ مِنِّي عِنْدَ مُضْلِعَةٍ
أَلْعَيْتُ مِنْ عِنْدِ مَوْلَى الْعِلْمِ مُنْتَجِبِ ⁷⁵	خَلِيفَةُ اللَّهِ يُسْتَسْقَى بِسُنَّتِهِ

"Velîd, Allah'ın yeryüzündeki güvenilir vekilidir. Beni tehlikelerden kurtardı ve beni koruyan bir kale oldu. Kaçışım korunaklı kale gibi olan onun korumasıdır.

Sıkıntılarım göğsümü parçalarken, düşman beni öldürmeye çalışırken, güvenilir halifeye sığındım.

Korkularıma güvence vererek bana verdiği hediyeleri sicim gibi yağan yağmurlar misali bol bol verdi.

Zihnimi meşgul eden çekmiş olduğum sıkıntılardan beni emin kıldı. Keyfim yerinde, huzur içinde her türlü sıkıntıdan uzak bir halde halifeye doğru yürüdüm.

Velîd, Allah tarafından seçilmiş soylu ve cömert 'Allah'ın' halifesidir. Onun yüzü suyu hürmetine sicim gibi yağan yağmurlarlar dlenir."

el-Ahtal'ın Velîd'i methettiği kasidelerinden ikincisi otuz üç beyitten

⁷² A.g.e., 123.

⁷³ Gâzî, *el-Ahtal Şâiru Benî Ümeyye*, 114-15.

⁷⁴ اللبب: Zihnin her türlü meşguliyetten emin olması ve güven anlamında kinayedir.

Tırâd, *Divânü'l Ahtal*, 168.

⁷⁵ Gıyâs b. Gavs, *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 177-78.

oluşan kasidesidir. Bu kaside de şair, Velîd'in diğerlerinden üstün olduğunu, dağıttığı hediyelerini, cömertliğini, annesinin asil soyunu, misafirlerini ağırlamasını, ikramlarını ve kendisine en güzel yemekleri ikram etmesini dile getirmiştir. Daha sonra da Rum diyarlarında gerçekleştirdiği fetihleri vasfederek onu methetmiştir:⁷⁶ (Tavîl)

دَعَانِي إِلَى خَيْرِ الْمُلُوكِ فَضُولُهُ	وَإِنِّي أَمْرٌ مُثْنٍ عَلَيْهِ وَنَادِيَهُ
وَعَالِقُ أَسْبَابِ إِمْرِيٍّ إِنْ أَقَعَ بِهِ	أَقَعَ بِكَرِيمٍ لَا تُعَبُّ مَوَاهِبُهُ
نِسَاءُ بَنِي كَعْبٍ وَعَبَسٍ وَوَلَدْنُهُ	فَنِعَمَ لَعَمْرِي الْجَالِيَاثِ جَوَالِيَهُ
رَفِيعُ الْمُنَى لَا يَسْتَقْلُقُ بِحِمْلِهِ	سَوْوَمٌ وَلَا مُسْتَنْكَشُ الْبَحْرِ نَاضِيَهُ ⁷⁷

"Beni, kralların en hayırlısının güzel özellikleri kendisine gelmeye teşvik etti. Hâlbuki ben, kendisini öven, üstünlüklerini ve iyiliklerini tek tek sayan birisiyim.

Ben, ahdine vefalı, cömert, verdiği hediyeleri de sayılamayacak kadar çok ve bitmeyecek birisine sağlam bir bağla bağlıyım."

Kâ'b⁷⁸ ve Abs⁷⁹ kabilelerine mensup kadınlardan o çocuğu doğuran kadın ne güzeldir. Hayatım üzere yemin ederim ki!

Himmeti âlidir. Taşdığı yükler kendisini ne kadar zorlasa da taşımaktan usanmaz. Kuyudan ne kadar çok kişiye su ikram etse de hiçbir zaman kuyunun suyu azalmaz ve kurumaz.⁸⁰

el-Ahtal'in Velîd'i ve annesi Vellâde binti el-Abbâs'ı methettiği kasidelerinden üçüncüsü otuz bir beyitten oluşan "Râiyye Kasidesi"dir. Şair bu kasidesinde Emevîler'in hilafete en layık kişiler ve onların insanların önderleri olduklarını belirttikten sonra onların üstün özelliklerini dile getirmiştir: (Vâfir)

وَأَكْرَمَهَا مَوَاتِنَ حَيْثُ تُبْلَى	ضَرَائِبُهَا وَتَحْتَضِبُ النُّحُورُ ⁸¹
وَأَسْرَعَهَا إِلَى الْأَعْدَاءِ سَيْرًا	إِذَا مَا اسْتَبْطَعُ الْقَرَسُ الْجُرُورُ
بِهِ تَرْمِي أَعَادِيهَا قُرَيْشٌ	إِذَا مَا نَاجَى أَمْرٌ كَبِيرُ

⁷⁶ Hâvî, *el-Ahtal: Fî Sîretihî ve nefsiyyetihî ve şirih*, 183.

⁷⁷ Gıyâs b. Gavs, *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 207-8.

⁷⁸ Emevîlerin dedesi Kâ'b b. Lüey.

⁷⁹ Velîd'in annesinin kabilesi.

⁸⁰ Onun dağıttığı hayırlar talep edeni ne kadar çok olursa olsun hiçbir zaman azalmaz. Tırâd, *Dîvânü'l Ahtal*, 176.

⁸¹ وَتَحْتَضِبُ النُّحُورُ : Kanların aktılması anlamında kinayedir.

لَهُ يَوْمَانِ يَوْمٌ قِرَاعٍ كَبِشٍ⁸³ وَيَوْمٌ مَطِيرٌ⁸² بِهِ يُسْتَنْظَلُ

"Onun huyunun sınındığı en şerefli yer 'savaş meydanı' kan ile kınalanırken hem savaşta hem barışta insanların en cesuru ve ahlâkı en güzel olanı idi.

Atlar savaşa sürüldüğünde yavaşlayıp savaştan geri kaldığında o düşman üzerine koşarak gider.

Kureys kendisini problemleri çözmek için düşmanın karşısına temsilci seçtiğinde ona güvenir.

O ömrünü iki meşgaleye vakfetti: İlki 'savaş zamanında' cesurca savaşmak, ikincisi 'barış zamanında' sıkıntılı günlerde misafirlere ikram edip ağırlamak.

el-Ahtal, Velîd'i methettikten sonra da Emevîlere şöyle diyerek seslenmiştir:

إِمَامُ النَّاسِ وَالْخُلَفَاءِ مِنْهُمْ وَفَتِيَانٌ تُسَدُّ بِهَا الثُّغُورُ⁸⁴

"O insanların önderidir. Halifeler ve sınır boylarını koruyan kahramanlar onlardandır."

el-Ahtal'ın Velîd'i ve Benî Ümeyye'yi methedip babası Abdülmelik'in cömertliğini hatırlattığı kasidelerinden dördüncüsü otuz bir beyitten oluşan "Mimiyye Kasidesi"dir. el-Ahtal, hacca gidenlere, adak olarak adanan ve Kâbe'de kanları akıtılacak kurbanlıklara yemin ettikten sonra Velîd'i methetmeye başlamıştır: (Basît)

لَوْلَا الْوَلِيدُ وَأَسْبَابُ تَنَاوَلِيَّيْهِ
بِئْسَ جَلْدٌ لَا عَاتِمَ رَيْثًا وَلَا خَلِيمَ⁸⁵

"Velîd olmasaydı! Seleme de⁸⁶ insanlar toplanıp etrafımı kuşattıkları gün onların elinden beni kurtarıp korudu."

İbn Mervân ben susamışken su dolu büyük kova ile geciktirmeden ve sonlandırmadan yavaş yavaş bana su içirdi."⁸⁷

el-Ahtal, isimleri zikredilen halifeler dışında Hişâm b. Abdülmelik'i (öl. 125/743) de methetmiştir. Ancak el-Ahtal'ın bu methiye kasidesi divanında

⁸² Gıyâs b. Gavs, *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 196.

⁸³ كَبِشٍ: Kavmin efendisi, cesaretli olmak gibi anlamlara gelmektedir. Savaş zamanında kavminin efendisidir, komutanıdır.

⁸⁴ Gıyâs b. Gavs, *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 197.

⁸⁵ Gıyâs b. Gavs, *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*, 164.

⁸⁶ Şam'da bir yer ismidir.

⁸⁷ Şair burada memdûhu'nun cömertliğini büyük bir kovadan dökülen suya benzeterek onun kendisine verdiği hediyelerin bol, bereketli ve sürekli olduğunu söylemektedir. Tırâd, *Divânü'l Ahtal*, 188.

mevcut değildir.⁸⁸

B. Cerîr b. Atıyye

Cerîr'in tam ismi Cerîr b. Atıyye b. el-Hatafâ (Huzeýfe) et-Temîmî olup lakabı ise el-Hatafâ'dır. Annesinin ona hamile iken gördüğü bir rüyadan dolayı şaire "ip" anlamına gelen Cerîr adını verdiği söylenmiştir.⁸⁹ Cerîr yaklaşık olarak hicretten otuz yıl sonra doğmuştur.⁹⁰ Tekellüfe düşmeksizin irticâlen söylediği duygu dolu (lirik) şiirlerinde edebî sanatları rahatlıkla kullanmıştır. Şairin üslûbu sağlam, dili açık, tekellüften uzak ve âhenkli olduğundan şiirlerinin dillerden düşmediği ve kolayca ezberlenebildiği ifade edilmiştir.⁹¹

Cerîr, el-Ahtal ve el-Ferezdak ile İslâmî Dönemde yetişen en önemli şairlerin başında yer almaktadır. Arap edebiyat dönemlerinin önemli şairlerini tasnif eden kaynaklardan biri olan Tabakâtü fuhûli's-şu'arâ'da İslâmî Dönem'in birinci tabaka şairleri arasında gösterilmiştir.⁹² Ebû Amr eş-Şeybânî (öl. 213/828) Cerîr'i Câhiliye Dönemi şairi A'sâ'ya (öl. 7/629) benzetmiş,⁹³ kimi edebiyat eleştirmenlerine göre de en iyi teşbih ve hiciv yapan bir şair olduğu kabul edilmiştir.⁹⁴ el-Ahtal'a hanginiz daha iyi şairsiniz diye sorulduğunda el-Ahtal: "Kralları en iyi metheden, şarap ve kadını en iyi vâsf eden benim. Cerîr hiciv ve mersiyede en iyi şairdir." demiştir.⁹⁵ Cerîr methettiğini hicvetmeyen, hicvettiğini de methetmeyen, gazelde iffetli, yaşamında namuslu, zina yapmayan, şarap içmeyen, zevküsefa meclislerine katılmayan, dindar, aynı zamanda mağrur ve mücadeleyi seven kişiliğe sahip bir şairdir.⁹⁶

Cerîr, Emevîler'le Abdullah b. Zübeyr (öl. 73/692) arasında çıkan anlaşmazlıkta İbnü'z-Zübeyr tarafını tutunca bu defa diğer şairlerle karşılıklı olarak birbirlerini hicvetmeye başlamışlardır. Çölde bedevîlerin içinde varlık gösteremeyeceğini anlayan Cerîr, kabilesinin de arzusuna uyarak ilmî, edebî ve siyasi hareketlerin merkezi olan Basra'ya yerleşmiş ve Irak genel valisi

⁸⁸ Gâzî, *el-Ahtal Şâiru Benî Ümeyye*, 135.

⁸⁹ Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hzânnetü'l-edeb ve lübbü lübbâbi lisâni'l-'Arab*, c. 1 (Lübnan: Mekteb'ül-Hancı, 1418), 75.

⁹⁰ Cerîr b. Atıyye, *Divân'ı- Cerîr*, ed. Muhammed İsmâil Abdullah es-Sâvî (Matbaatü's-Sâvî, 1924),  .

⁹¹ İsfahânî, *el-Eğânî*, 8/6.

⁹² İbn Sellâm el-Cumahî, *Tabakâtü fuhûli's-şu'arâ'* (Cidde: Dâru'l-Medenî), 1/374

⁹³ el-İsfahânî, *el-Eğânî*, 1986, 8:6.

⁹⁴ İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, 466.

⁹⁵ A.g.e., 467.

⁹⁶ Cerîr b. Atıyye, *Divân'ı- Cerîr*, 11.

Haccâc vasıtasıyla Halife Abdülmelik b. Mervân'ın sarayına girmiştir.⁹⁷

Bu dönemde kötüleşen durum, fitne hareketleri, bazen kabileler arasında bazen de gruplar arasında meydana gelen ayaklanmalar birçok şairin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. O dönemde şairlere atfedilen değer sebebiyle halifeler ve dönemin ileri gelenleri şairlere bol ve değerli hediyeleri adeta yağmur gibi yağdırmışlardır.⁹⁸

Cerîr'in hiciv ve methiyeleri, Emevî Hanedanı'nın siyasi çıkarlarına önemli ölçüde hizmet etmiştir. Şiirlerinde ortaya koyduğu düşünceler devletin her kademesinde varlığını hissettirmiştir.⁹⁹

Cerîr, yaşamı boyunca devlet içerisinde meydana gelen siyasi olayların etkisine kendisini kaptırmış Emevî Hanedan üyelerinin meddahı ve savunucularından birisi olmuştur.¹⁰⁰

Cerîr'in valilere özellikle de Haccâc'a yapmış olduğu methiyelerle halifeler için yapmış olduğu methiyeler birbirine anlamca paralellik arz etmiştir. Bu benzerlik durumu da şairin bir kategoriden başka bir kategoriye geçtiği köprü gibidir. Köprünün bir ucunda Irak valisi Haccâc diğer ucunda Şam'da bulunan Abdülmelik b. Mervân vardır. Şairin Emevî Hanedanı'na mensup memdûhları arasında en çok dikkat çeken Abdülazîz b. Velîd b. Abdilmelik ve amcasının oğlu Süleyman b. Abdilmelik'tir.¹⁰¹

1. Yezîd b. Muâviye'ye Methiyeleri

el-Ahtal gibi Cerîr'in de ilk methettiği Emevî halifesi Yezîd b. Muâviyedir. Cerîr "Ben daha delikanlıyken Yezîd'nin yanına geldim. Makamında bir grup şairle otururken huzuruna girmem için bana izin istendi. Muhafız yanıma gelerek bana şöyle 'Müminlerin emiri bize böyle bir şairin ismi ulaşmadı onu tanımıyoruz ve onun şiirlerinden bir şiir dinlemedik. Kendisinden şiir dinlemediğimiz birisine anlayış gösterip nasıl izin verelim diyor.' dedi. Bende muhafıza 'Müminlerin emirine için şu şiiri inşâd ettiğimi iletirsin.'" dedim ve inşâd ettiğim şiiri ona okudum: (Tavîl)

وَإِيَّ لَعَفُ الْفَقْرِ مُشْتَرِكُ الْغِنَى
سَرِيعٌ إِذَا لَمْ أَرْضَ دَارِي إِحْتِمَالِيَا

⁹⁷ Zülfikar Tüccar, "Cerîr b. Atıyye", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 412-13.

⁹⁸ Hıttı, *Târîhu'l-Arab Mutavvel*, 2:321-22.

⁹⁹ Dayf, *et-Te'avvür ve't-tecdîd fi's-şi'ri'l-Ümevî*, 125.

¹⁰⁰ Şevki Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî el-'Asrî'l-İslâmî* (Mısır: Dâru'l Me'ârif, 1963), 280.

¹⁰¹ el-Eşkar ve Tuleymât, *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî*, 194; Muâz es-Saratâvî, *Dirâsât fi'l-Edebi'l-'Arabî* (Amman: Dâr Mecdelâvî, 1988), 163; Yakup Göçemen, *Emevîler Döneminde Şiir ve Siyaset* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021), 99.

جَرِيءُ الْجَنَانِ لَا أَهْلَ مَنْ الرَّدَى
وَإِذَا مَا جَعَلْتُ السَّيْفَ قَبْضَ بَنَانِيَا
وَلَيْسَ لِسَيْفِي فِي الْعِظَامِ بَقِيَّةٌ
وَلِلسَيْفِ أَشْوَى وَقَعَةً مِنْ لِسَانِيَا

"Ben fakirlikte istemeyen, zenginlikte paylaşan, yurdumdan hoşnut olmadığımında hızla ayrılan/yola koyulan birisiyim.

Kılıcı parmak uçlarımla kavradığımda özüm cesurdur ölümden korkmam.

Kılıcım kemiğe vurduğun da kemikleri paramparça eder. Kılıcın verdiği zarar dilimin verdiği zarardan daha azdır."¹⁰²

Muhafız halifenin yanına tekrar girerek halife için inşâd ettiğim şiiri kendisine okumuştur. Daha sonra muhafız Cerîr'in yanına dönmüş ve Cerîr'in halifenin huzura girebileceğini söylemiştir. Cerîr huzura girdikten sonra şiirini okur. Bunun üzerine Cerîr'e de diğer şairlere verilen hediyelerden verilir. Bu Cerîr'in halifelerden aldığı ilk hediyedir.¹⁰³

2. Abdülmelik b. Mervân'a Methiyeleri

Haccâc b. Yûsuf b. es-Sekaffî (öl. 95/714) Halife Abdülmelik'in kardeşi Bişr b. Mervân'ın (öl.75/694) ölümü üzerine, stratejik bir öneme sahip olmakla birlikte isyan merkezi haline gelen Irak'a vali tayin edilmiştir. Burada Emevîler'e karşı isyan halinde olan Haricîler küçük askerî birlikleriyle Emevî ordularını mağlûp ediyorlar, Hz. Ali taraftarları da yöneticileri uğraştırıyorlardı. Haccâc, Irak'ı çok sert tedbirler alarak idare etmiştir.¹⁰⁴ Haccâc, Irak'a vali olarak tayin edilince Cerîr ile yakınlık kurmuş ve onu kendi resmi şairi yapmıştır.¹⁰⁵

Haccâc oğlu Muhammed'le beraber Cerîr'i Abdülmelik'e elçi olarak göndermiştir. Haccâc oğluna Abdülmelik'in Cerîr'i dinlemesini ve yardım etmesini hem tavsiye eder hem de emreder. Cerîr'e halifenin huzuruna girmesine izin verildiğinde kendisine sen Haccâc'ı nasıl methettin diye sorulunca şöyle demiştir:¹⁰⁶

مَنْ سَدَّ مُطَّلَعَ النِّفَاقِ عَلَيْهِمْ
أَمْ مَنْ يَصُولُ كَصَوْلَةِ الْحِجَاجِ

"Kim size karşı tutuşturulan nifak hareketinin önüne set çekebilir.

Ya da Haccâc'ın münafıklara saldırdığı gibi kim saldırabilir?" sözü üzerine halife "Allah Haccâc ile bana yardım etmedi ancak dinine ve halifesine yardım etti demiştir.

¹⁰² Dilim kılıçtan daha keskindir.

¹⁰³ el-İsfahânî, *el-Egâni*, 1986, 8:27.

¹⁰⁴ İrfan Aycan, "Haccâc b. Yûsuf es-Sekaffî", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 427-28.

¹⁰⁵ Dayf, *et-Teṭavvür ve't-tecdîd fi's-şi'ri'l-Ümevî*, 124.

¹⁰⁶ el-İsfahânî, *el-Egâni*, 1986, 8:49.

أَم مِّن يَّعَارُ عَلَى النِّسَاءِ حَفِيظَةً إِذْ لَا يَتَّقَنُ بَعِيرَةَ الْأَزْوَاجِ¹⁰⁷

“Ya da erkekler eşlerinden ayrı düştüklerinde

Eşlerin izzeti nefislerini Haccâc’dan başka kimse koruyamaz.”

Halife bu şiiri dinledikten sonra Cerîr ve Muhammed halifenin huzurundan çıkarılmışlardır. Muhammed üç gün sonra yeniden halifenin huzuruna Cerîr için aracı olarak girmiş Haccâc’ın mesajını ve onun Cerîr’e olan şefaatinin iletmıştır. Cerîr huzura girdiğinde kendisinden Haccâc’ı methettiği gibi halifeyi de methedeceğine dair yemin etmesi istenmiştir. Daha sonra da Cerîr yemin ederek şiirini halifenin huzurunda okumuş fakat hediye alamadan halifenin huzurdan ayrılmıştır.

Cerîr, Abdülmelik’i methederken onu coşan denize benzediğini betimleyerek dağıtılan hediyelere eşdeğer övgüler yapmıştır. Kendisini de halifenin sarayına inmiş kanatları yolunmuş, kazandığı mal ile de palazlanan bir kuş gibi tasvir etmiştir. Özelde Abdülmelik’i genelde ise Emevîler’in süvarilerini en cesur, cömertlerini de en cömert olarak betimleyerek methine devam etmiştir.¹⁰⁸ (Vâfir)

أَتَصْحَوْ؟ بَلْ فُؤَادُكَ غَيْرُ صَاحٍ عَشِيَّةً هَمَّ صَحْبُكَ بِالرَّوَّاحِ¹⁰⁹

“Uyanık mısın?¹¹⁰ Yoksa arkadaşların akşamüzeri göç etmeyi istedikleri için kalbiniz mahzun mudur?” beytiyle başlayan kasidenin devamında Cerîr şöyle demektedir:

سَأَمْتَاخَ الْبُحُورِ فَجَبَّيْنِي أَدَاةَ الْيَوْمِ وَانْتَظِرِي امْتِيَاحِي
ثَقِي بِاللَّهِ لَيْسَ لَهُ شَرِيكَ وَمِنَ عِنْدِ الْخَلِيقَةِ بِالْتَجَاحِ
أَعْنِفِي يَا فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي بِسَيْبٍ مِنْكَ إِنَّكَ ذُو ارْتِيَاحِ
فَلِإِي قَدْ رَأَيْتُ عَلَيَّ حَقًّا زِيَارَتِي الْخَلِيقَةَ وَامْتِدَاحِي
سَأَشْكُرُ أَنْ رَدَدْتَ عَلَيَّ رِيثِي وَأَثْبَتْتَ الْقَوَادِمَ فِي جَنَاحِي
أَلَسْتُمْ خَيْرَ مَنْ رَكِبَ الْمَطَايَا وَأَنْدَى الْعَالَمِينَ يُطَوَّنَ رَاحِ¹¹¹

¹⁰⁷ Cerîr b. Atiye, *Divân’ı- Cerîr*, 90-91.

¹⁰⁸ el-Eşkar ve Tuleymât, *eş-Şuarâü’ fi’l-asri’l-Emevî*, 199.

¹⁰⁹ Cerîr b. Atiye, *Divân’ı- Cerîr*, 96.

¹¹⁰ Şair bu mısradaki kendisine uyanık olup olmadığı şeklinde seslenmektedir. Çünkü o akşam arkadaşları kendisini terk etmiştir. Burada şair insanı kalbe benzetmiştir. Buradaki istifham taaccüp içindir.

¹¹¹ Cerîr b. Atiye, *Divân’ı- Cerîr*, 98.

“Denizlerin cömertliği gibi cömert olan Benî Ümeyye halifelerinden hediyelerimi bekliyorum. Kınayanların kınamasından beni koru.

Ortağı olmayan Allah’a güven. Benî Ümeyye halifelerini methedeceğim sonra da onların yanından hediye alıp geri döneceğim.

Ey halife annem babam sana feda olsun! Hediye vererek ihtiyaçlarımı karşıla! Zira sen hediye vermekten hoşlanırsın.

Halifeyi ziyaret etmeyi ve onu methetmeyi kendime bir görev addettim.

Bana tekrar sarayında palazlanma imkânı verdiğiniz, her iki kanadımın uçlarındaki tüyleri güçlendirdiğiniz için size teşekkür edeceğim ey halife!¹¹²

Sizin hediye vermeniz garipsenecek bir durum değildir. Siz kavminizin en iyi develere bineni ve dünyanın en cömert insanı değil misiniz.”¹¹³

Halife Abdülmelik Cerîr’in kendisini methetmek için inşâd ettiği kasidenin bu beytini dinledikten sonra bu beyitten hoşlanmış ve tebessüm ederek “Evet biz böyleyiz ve böyle kalmayı da sürdüreceğiz.” demiştir.¹¹⁴

Kasidesinin son bölümünde de Abdülmelik ve ailesini Kureyşliler arasında hilafete en layık kimseler, liderliğin de kendilerinin hakkı olduğunu ve ümmetin bu sancak altında toplanmasının gerekliliğini.” dile getirerek aynı şekilde methine devam etmiştir:

دَعَوْتُ الْمُلْحِدِينَ أَبَا حُبَيْبٍ
فَقَدَّ وَجَدُوا الْحَلِيقَةَ هَبْرِيًّا
جَمَاحاً هَلَّ شُغَيْتَ مِنَ الْجَمَاحِ
أَلْفَ الْعَيْصِ لَيْسَ مِنَ النَّوَاحِي
فَمَا شَجَرَاتُ عَيْصِكَ فِي قُرَيْشٍ
بِعَثَمَاتِ الْفُرُوعِ وَلَا ضَوَاحِي
رَأَى النَّاسُ الْبَصِيرَةَ فَاسْتَقَامُوا
وَوَيْتَتِ الْمِرْاضُ مِنَ الصِّحَاحِ¹¹⁵

“Mülhid¹¹⁶ Ebâ Hubeyb’i¹¹⁷ hak yola davet ettin. İnatkâr (mülhid)¹¹⁸ olanın hastalığına şifa olabildin mi?

¹¹² Nasıl kuşlar tüylenip palazlanıp güçlendiyse bende sizin bana verdiğiniz hediyelerle güçlendim.

¹¹³ Abdülmelik “Cerîr’e çok öfkeliydi. بَلْ فُوَادُكَ غَيْرُ صَاحٍ sözünü işitince Cerîr’e hakaret etti. أَلَسْتُمْ خَيْرَ مَنْ رَكِبَ الْمَطَايَا. بل فوادك يا ابن الفاعلة. sözünü işitince halife sevinerek Abdülmelik kendisi inşâd edilen bu beyti dinleyince “Bizden kim bizi methedecekse ya bu şekilde methetsin ya da sussun.” demiştir. Bu beyit Araplar Edebiyatı tarihinde medih türünde inşâd edilen en güzel beyit olarak nitelendirilmiş ve Benî Ümeyye’nin resmi şairi olmuştur. Cerîr b. Atiye, *Divân’ı- Cerîr*, 98. ¹¹⁴ el-İsfahânî, *el-Eğânî*, 1986, 8:49-50.

¹¹⁵ ضَوَاحِي: Şehrin varoşları anlamındadır. Cerîr b. Atiye, *Divân’ı- Cerîr*, 98.

¹¹⁶ Mülhid: Dinden çıkma sonucu doğuracak inanç ve görüşleri savunmak anlamındadır.

¹¹⁷ Abdullah b. ez-Zübeyr.

¹¹⁸ Yönetime muhalif olanlar.

Halifeyi saf altın gibi buldular. O asaletin¹¹⁹ özüdür. Asaleti sonradan elde etmiş değildir.

Asaletin, aslın Kureys'tendir. Birbirine kenetlenmiş mümbit ağaçlar gibidir. Badiyede yetişen yapraksız ağaçlar gibi değildir.

İnsanlar onun hilafete en layık kişi olduğunu yakinen bildiler ve hasta olanla sağlıklı olan¹²⁰ birbirinden ayırt edildi."

Abdülmelik Cerîr'in bu kasidesini dinleyince kendisine yüz sağman deve ve sekiz çoban verilmesini emir buyurmuşlardır. Halifenin verdiği hediyeler arasında altından yapılmış bir kadeh de (yemek kabı) bulunmaktaydı. Cerîr hediyeleri aldıktan sonra halifenin huzurundan ayrılmıştır. Cerîr Abdülmelik'in verdiği bu hediyeleri Yezîd b. Abdülmelik'i (öl. 105/724) methettiği kasidesinde şu şekilde dile getirmiştir:¹²¹

أَعْطُوا هُنَيْدَةَ يَجِدُوهَا ثَمَانِيَةَ مَا فِي عَطَائِهِمْ مَنْ وَلَا سَرْفَ¹²²

"Yüz deve ve develeri güden sekiz çoban verdiler.

Verdikleri hediyelerde ne noksanlık ne de başa kakma yoktur." ¹²³

Bu kaside sadece medih kasidesi değil aynı zamanda Abdülmelik ve yönetimini destekleme kasidesidir. Halifeliğin onun hakkı olduğunu savunarak hasımlarına da acımasızca bir saldırıdır. Cerîr, bundan sonraki hayatını Abdülmelik'i, daha sonra yönetime gelen halifeleri methederek ve halifeliğin Emevîlerin hakkı olduğunu savunarak geçirmiştir. Bu açıdan Cerîr tam anlamıyla Emevî yönetim teorisini savunan siyasî şair olarak kabul edilmiştir.¹²⁴

Cerîr inşâd ettiği bu şiirden sonra Benî Ümeyye'nin, Abdülmelik ve oğullarının resmi şairi olmuştur.¹²⁵

Abdülmelik Uzre kabilesinden bir adama "Arap'ın inşâd ettiği beyitlerden hangisinde daha fazla medih teması vardır?" diye sormuştur. O adam da Abdülmelik'e Cerîr'in "أَلَسْتُمْ خَيْرَ مَنْ رَكِبَ الْمَطَايَا" şiiri ile cevap vermiştir. Adamın verdiği bu cevap halifenin hoşuna gitmiş ve o adama bol miktarda hediyeler bahşetmiştir. Uzre kabilesine mensup bu adam sağ elinde sekiz bin

¹¹⁹ Halife ağacın dalları gibi değil bizzat ağacın özüdür. Cerîr b. Atiye, *Divân'ı- Cerîr*, 99.

¹²⁰ Halifeye itaat edenlerle itaat etmeyenler birbirinden ayrılarak net olarak görülmüştür.

¹²¹ el-İsfahânî, *el-Eğânî*, 1986, 8:50.

¹²² Bu beyitlerde Cerîr, İbn Zübeyr'in Abdülmelik'e itaat etmeyip muhalefet ettiğine vurgu yaptıktan sonra Benî Ümeyye'nin aslının Kureys'ten olduğuna ve onlarla birbirine girmiş sık ağaç gibi olduğuna vurgu yapmaktadır. Yani onların özü çok şereflidir.

¹²³ Halife bana sadece hakkım olan hediyeleri taktim etti fazlasını değil.

¹²⁴ Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-Arabî el-asrû'l-İslâmî*, 272.

¹²⁵ Cerîr, *Divân'ı- Cerîr*, ed. Tacüddîn Şelek (Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 2008), 282.

dirhem sol elinde bir elbise çantası olduğu halde halifenin huzurundan çıkmıştır.¹²⁶ Abdülmelik Cerîr'e "Sana da Uzrî'ye verilenin aynısı vardır." demiştir. Cerîr'in ödülü de dört bin dirhem ve elbise olmuştur.¹²⁷

Abdülmelik valilerini, komutanlarını Şîa'ya, Hâricîler'e ve İbn Zübeyr taraftarlarına karşı aklamaya çalışırken Cerîr'den yardım istemiştir.¹²⁸ Cerîr'de Abdülmelik'i şu söylemleriyle methederek desteklemiştir:

لَوْ لَا الْخَلِيفَةُ وَالْقِرَاءُ يَقْرَهُهُ	مَا قَامَ لِلنَّاسِ أَحْكَامٌ وَلَا جُمُعٌ
أَنْتَ الْأَمِينُ أَمِينُ اللَّهِ لَا سَرِفٌ	فِي مَا وَلَيْتَ وَلَا هَيَابَةٌ وَرَغٌ
أَنْتَ الْمُبَارَكُ يَهْدِي اللَّهُ شِيعَتَهُ	إِذَا تَفَرَّقَتِ الْأَهْوَاءُ وَالشِّيْعُ
فَكُلُّ أَمْرٍ عَلَى يُمْنٍ أَمَرْتُ بِهِ	فِينَا مُطَاعٌ وَمَهْمَا قُلْتَ مُسْتَمْتَعٌ
يَا آلَ مَرْوَانَ! إِنَّ اللَّهَ فَضَّلَكُمْ	فَضْلاً عَظِيماً عَلَى مَنْ دِينُهُ الْبِدْعُ ¹²⁹

"Halife ve okuduğu Kur'an olmasaydı ne kanunları uygulayabilir ne de insanları bir araya toplayabilirdin.¹³⁰

Sen güvenilir bir kişisin, Allah'ın halifesisin. Yönetimde sen ne hata ettin ne de korkaklık gösterdin.

Sen şanlı bir halifesin. İnsanlar dine aykırı düşüncelere ve hiziplere ayrıldığında Allah seni destekleyenlere hidayet etsin.

Bizim hakkımızda emrettiğiniz hayırlı her emre itaat edilecek ve her ne söylerseniz söyledikleriniz dikkate alınacaktır 'yararlanılacaktır'.

Ey Mervânoğulları! Allah sizleri dininde bidat olanlara tercih ederek onlara üstün kıldı."

Şaire göre Abdülmelik dinin direğidir. Eğer o olmasaydı İslâm'ın ahkâmı bir araya toplanamazdı. Bu okunan Kur'an'dır ve bu ahkâmı Kur'an'ın emirlerdir. Bu emirlerin hepsi insanlara mutluluk verir. Şüphe yok ki bu da büyük bir lütuftur. Allah bu lütfu da Mervân ailesine bahşederek onları diğer insanlardan, Havâric, Şîa ve bu ikisinin dışında kalan bidat ehlinde daha üstün yapmıştır. Onlar ehl-i kitap ve ehl-i sünnet, hasımları ise bidat ve irtidat ehlidir. Cerîr'in Abdülmelik'i methettiği argümanların hepsi dinî argümanlardır. Sanki bu ifadelerde Cerîr'in kendisi Şîi'dir ve Şîi bir

¹²⁶ el-Eşkar ve Tuleymât, *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî*, 200.

¹²⁷ el-İsfahânî, *el-Egâni*, 1986, 8:31.

¹²⁸ Hâlid Muhammed Hâlid, *Hulefâü'r-resûl* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1971), 388.

¹²⁹ Cerîr b. Atiye, *Divân'ı- Cerîr*, 355.

¹³⁰ Benî Ümeyye halifeleri Kur'an okuyan, hükümlerini uygulayan ve bidat ehli olmadıklarından Allah onları hasımlarına tercih etmiştir.

imamı methetmiştir.¹³¹

Araplar siyasi şiirlerde uç noktalara savrulmuştur. Nitekim Emevîleri övdüğü methiyesinde Emevîlerin yönetime hâkim olmasının ilâhî bir takdir ve kaderin değiştirilmez sonucu olduğunu iddia etmiştir. Şaire göre Abdülmelik rekabet ettiği hizipleri basireti ve gönül zenginliğiyle yenmiştir. Hilafetin kendisine verilmesi Allah'ın onu halifeliğe layık görüp seçmesinin delilidir. Emevî Devletinin yönetimi kendisine verildikten sonra devletin sınırları genişlemiş, zenginliği iki katına çıkmıştır.¹³²

اللَّهُ طَوَّقَكَ الْخِلَافَةَ وَالْهُدَى
إِنَّ الْخِلَافَةَ بِالْأَدْيِ أَلْبَيْتُمْ
وَاللَّهُ لَيْسَ لِمَا قَضَى تَبْدِيلُ
فِيكُمْ فَلَيْسَ لِمَلِكِهَا تَحْوِيلُ
يَعْلُو التَّجِيَّ إِذَا التَّجِيَّ أَضَجَّهِمْ
وَلِي الْخِلَافَةَ وَالْكَرَامَةَ أَهْلُهَا
أَمْرٌ تَضَيِّقُ بِهِ الصُّدُورُ جَلِيلُ
فَالْمَلِكُ أَفِيحٌ وَالْعَطَاءُ جَزِيلُ¹³³

"Allah senin sırtına halifelik ve hak yolu gösterme gücünü 'sorumluluğunu' yükledi. Allah'ın takdir ettiği hükümde hiçbir değişiklik yoktur.

Hilafet, gösterdiğiniz yararlılık ve erdemlikler nedeniyle sizindir. Halifenin otoritesinde hiçbir değişiklik yoktur.

Dost yardım istediğinde dostu yüceltir. Sıkıntılar göğsü daraltıp bunalıtığında vakurdur.

Halifelik ve asalet ailesinden miras kaldı. Mülkü çok geniş ihsanı boldur."

3. Velîd b. Abdülmelik'e (öl. 96/715) Methiyeleri

Cerîr, Velîd'i Emevî Devleti'nin en büyük fetihleri yapan halifesi olarak methetmiş ve onun hakkında birçok methiye kaside inşâd etmiştir. İnşâd ettiği her methiye kasidesinde kazandığı zaferlerinden ve göstermiş olduğu kahramanlıklarından dolayı onu tebrik etmiştir. Methiyelerinde Hint kalelerinin kapılarını kendisinin açtığını, Çin krallarının canlarını hakka boyun eğerek ve cizye vererek kurtardıklarını, Rum kayserlerinin ülkelerinin işgalinden korktuklarını, Pers hükümdarlarının kendisine hizmet etmek üzere genç kızlar gönderdiklerini zikrederken aynı zamanda insanların akıllarına Emevî hizbinin yönetimde olmasının gereğini yerleştirmeyi de unutmamıştır. Halifeliğin onların ilâhî hakkı olduğunu söyleyerek Emevîleri methetmiştir.¹³⁴

¹³¹ Dayf, *et-Teṭavvür ve't-tecdîd fi's-şi'ri'l-Ümevî*, 124.

¹³² el-Eşkar ve Tuleymât, *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî*, 198.

¹³³ Cerîr b. Atiye, *Divân'ı- Cerîr*, 474.

¹³⁴ el-Eşkar ve Tuleymât, *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî*, 200.

فَأَنْتَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ خَلِيفَةٌ
وَأَنْتَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ خَلِيفَةٌ
هَدَاكَ الَّذِي يَهْدِي الْخَلَائِفَ لِلتَّقَى
وَأَعْطَيْتَ نَصْرًا لَمْ تَنْلُهُ الْخَلَائِفُ
وَأَدَّتْ إِلَيْكَ الْهِنْدُ مَا فِي حُصُونِهَا
وَمِنْ أَرْضِ صَبِينِ إِسْتَأْنُ تُجْبَى الطَّرَائِفُ
وَأَرْضَ هِرَقْلَ قَدْ قَهَرْتَ وَدَاهِرًا
وَتَسْعَى لَكُمْ مِنْ آلِ كَيْسَرَى النَّوَاصِفُ¹³⁵

“Sen âlemlerin Rabbinin yeryüzündeki halifesisin. Allah’ın saltanatının vekili, hakkı bilensin.

Sizden önceki halifeleri takvaya ulaştırdığı gibi Allah sizi de hak yolda daim kılsın. Sizden önceki halifelerin elde edemediği zafer size verildi.

Ve Hint kalelerinde olan değerli hediyelerden size hediyeler verdi. Çin topraklarından da nadir, antika eşyalar sizin için tahsil edildi.

Hirakl’i¹³⁶ ‘Deybel krallığını’ mağlup ettiniz ve topraklarını sonsuza dek kontrol altına aldınız. Kısra ehlinden hizmetkârlar da sizin için çalışmaktadır.”

Cerîr Velîd’in seçilmiş, zafer sahibi, zafer kazandığı yerlerde de sancağının dalgalandığını inşâd ettiği şiirinde şu şekilde dile getirmiştir:

إِنَّ الْوَلِيدَ خَلِيفَةً لِّخَلِيفَةِ
رَفَعَ الْبِنَاءَ عَلَى الْبِنَاءِ الْأَعْظَمِ
فَعَلَا بِبِنَاؤِكُمْ الَّذِي شَرَّفْتُمْ
وَلَكُمْ أَبَاطِحُ كُلِّ وادٍ مُفَعَّمِ
إِنَّ الْوَلِيدَ هُوَ الْإِمَامُ الْمُصْطَفَى
بِالنَّصْرِ هَزْرَ لِيَاؤُهُ وَالْمَعْنَمِ
ذُو الْعَرْشِ قَدَّرَ أَنْ تَكُونَ خَلِيفَةً
مُلْكِكَ فِعَاغِلُ عَلَى الْمَنَابِرِ وَإِسْلَمِ
الْأَعِنَّةَ وَالْأَسِنَّةَ وَانْتَمَى
فِي بَيْتِ مَكْرَمَةٍ رَفِيعِ السَّلْمِ
وَرَأَيْتُ أَبِينَةَ حَوْتٍ وَهَدَّمْتِ
وَبِنَاءَ عَرْشِكَ خَالِدٍ لَمْ يُهْدَمِ
تَرَكْتُ النَّجَاةَ وَحَلَّ حَيْثُ تَمَنَعَتْ
أَعْيَاصُهُ وَلِكُلِّ خَيْرٍ يَنْتَمِي
عَرَفَ الْبَرِّيَّةَ أَنَّ كُلَّ خَلِيفَةٍ
مِنْ فَرْعِ عَيْصِكَ كَالْفَنِيْقِ الْمُقَرَّمِ

“Velîd, en büyük binanın üzerine bina inşâ eden halifenin halifesidir.¹³⁷

Onurlandırdığımız binanız yükseldi. Genişlettiğiniz her bir vadi eserlerle doldu.

Kesinlikle Velîd seçilmiş imamdır. Kazandığı zaferle fethettiği yerde sancağı dalgalandı ve ganimetler elde etti.

¹³⁵ Cerîr b. Atiye, *Divân’ı- Cerîr*, 384.

¹³⁶ İslâm kaynaklarında “Hirakl” şeklinde kaydedilen “Kayser” unvanıyla da anılan Herakleios.

¹³⁷ Dımaşk’taki Emeviye Camiini yaptırmış, Mescid-i Aksâ’yı yeniden inşa ettirmiş ve Mescid-i Harâm’a ilâveler yaptırmıştır.

Arşın sahibi onun halife olmasını taktir etti. Halife olarak tayin edildin de minberler hem daha aktif hem de daha güvenli oldu.

Dizginler (yular) ve mızrak uçları sana miras kaldı. Onurlu ve basamakları yüksek 'geçmiş soylu' bir evin üyesidir.

Binaların terkedildiğini ve çöktüğünü tahtınızın binasının ölümsüz ve çökertilemediğini gördüm.

Kurtuluşu terk ettin. Benî Ümeyye'den bir gruba sığındın ve onların yanında kaldı. Yapılan her bir iyilikle ilişkisi vardır.

Her halifenin soylu kısrağ gibi iç içe girmiş bir soyunun olduğunu insanlar bildi."

Cerîr Velîd'i methederken kilisenin yıkılmasını hatırlatarak Allah'ın Ümeyyeoğulları'nı Hz. Peygamber'in (a.s.) halifeleri olmalarını dilediğini ve dilemesinde de bir değişimin olmadığını söylemiştir. Abdülmelik, halifelîği döneminde bu kiliseyi camiye katmak istemiş ancak Hristiyanlar kiliseyi ona teslim etmemiştir. Keza Velîd de Hristiyanlardan kiliseyi istemiş fakat onlar da kiliseyi halifeye teslim etmemişlerdir. Halife bu ret cevabı karşısında kiliseyi yıkacağını söylemiştir. Bunun üzerine Hristiyanlardan bazıları "Ey Halife! Bir kişi kilise yıkarsa cinnet getirir; kendisine felaket isabet eder." demeleri üzerine halife sinirlenerek kazmayı eline almış ve kendi elleriyle kiliseyi yıkmıştır. Daha sonra da işçilerin toplanarak hep birlikte kiliseyi yıkmaları üzerine halife bu mekânı mescide dahil etmiştir.¹³⁸

Cerîr de inşâd ettiği şiirinde bu olayı dillendirmiştir:

إِنَّ الْكَنِيسَةَ كَانَ هَدْمُ بِنَائِهَا
قَسْرًا فَكَانَ هَزِيمَةً لِلْأَخْرَمِ
فَأَرَاكَ رَبُّكَ إِذْ كَسَرْتَ صَلْبِيَهُمْ
نُورَ الْهُدَى وَعَلِمْتَ مَا لَمْ نَعْلَمُ¹³⁹

"Kilise binasının zorla yıkılması Ahram¹⁴⁰ için bir hezimetti.

Rabbin onların haçını kırdığında hidayet nurunu sana gösterdi ve sen bilmediklerimizi bildin."

Cerîr, aynı kasidenin devamında Velîd'in gerçekleştirdiği diğer bir fethi methederken onu düşman saflarındaki askerlerin üzerinde ihtişamla kanat çırparak uçan kartallara, bir kahramanın düşman saflarını yarıp geçtiği gibi safları yarıp geçerek safta duranları hezimete uğratan ve bir araya toplanan askerleri de paramparça eden bir kişi olarak betimlemiştir. Onun kahramanlığını methederken susayanları sulayan yağmura, bir deri bir kemik kalmış ihtiyaç sahiplerini doyuran ve yoksullara yardım etmek için

¹³⁸ Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân* (Kahire: Matbaatü'l-Mevsûât, 1319), 131-32.

¹³⁹ Cerîr b. Atiye, *Divân'ı- Cerîr*, 493.

¹⁴⁰ Rum krallarından birisinin ismidir.

taşan bir nehre benzetmeyi de ihmal etmemiştir. Geleneksel medih argümanlarını sadece Velîd'in cömertliğini en güzel şekilde betimlemek için kullanmamış bilakis fakirliğin sebep olduğu açlığı belirtmek ve borcun verdiği zararı ortadan kaldırmayı da arzulamıştır:¹⁴¹

وَإِذَا الْكُتَابُ أَعْلَمَتْ رَايَاتَهَا
نَطَحَ الرُّؤُوسَ بِهَامَةٍ فَتَفَرَّقُوا
مِرْدَى الْحُرُوبِ إِذْ الْحُرُوبُ تَوَقَّدَتْ
إِنِّي مِنَ الْمُتَنَصِّفِينَ سِجَالِكُمْ¹⁴⁴
وَكَأَنَّهَا عِتَاقٌ طَيْرٍ حَوْمٍ
عَنْهَا وَعَظْمٌ فَرَّاشِهَا¹⁴² لَمْ يُهْرَمِ
وَحَيًّا إِذَا كَثُرَتْ عِمَادُ الرُّزْمِ
يَنْفَحْنَ مِنْ تَبِجِ الْفُرَاتِ الْأَعْظَمِ¹⁴³

"Süvari birliğinin sancağının sanki avını gözetleyen yırtıcı kuş gibi süzülerek uçtuğunu bildirdi.

Onlarla kafa kafaya çarpıştığında darmadağın oldular. Ancak kendi kafa kemiği kırılıp dağılmadı yenilgiye uğramadı.

Savaş ateşi tuttuğunda gözünü kırpmadan savaşa girer, zayıflar çoğaldığında da onlara verimli toprak gibi olur.

Şüphesiz ki ben Büyük Fırat nehrinin ortasından kovasını dolduran, doldurduğu kovadan da su 'hediye' dağıtmada adaletli birisiyim."

Cerîr Velîd'in cömertliğini methetmeye şöyle devam etmiştir:

بَحْرٌ تَفِيضُ لَهُ سِجَالٌ بِالْبَنْدَى
يَجْزِيكَ رَبُّكَ حُسْنٌ قَرَضِكَ إِنَّهُ
وَاللَّهُ قَدَّرَ أَنْ تَكُونَ خَلِيفَةً
أَعْطَاكَ رَبُّكَ مِنْ جَزِيلٍ عَطَائِهِ
وَأَلَيْهِ جَارِيَةٌ الْبُحُورِ الْفَيْضِ
حَسَنُ الْمَعُونَةِ وَاسِعُ الْمُتَقَرِّضِ
خَيْرَ الْبَرِّيَّةِ وَارْتِضَاكَ الْمُرْتَضِي
مُلْكًا كَعُوبُ قَنَاتِهِ لَمْ تُرْقِصِ¹⁴⁵

"Deniz onun kovasını cömertçe dolduruyor ve coşkun denizler ona doğru akıyor.¹⁴⁶

Rabbin seni karşılıksız yaptığın iyiliklerle en güzel şekilde mükafatlandırсын. Onun yardımı güzel, iyiliği çoktur.

Allah, senin insanların en hayırlısı olduğundan Müslümanlara halife olmanı takdir ve kabul etti.

Rabbin büyük lütfuyla sana bölünüp yıkılıp parçalanması zor olan bir mülk verdi."

¹⁴¹ el-Eşkar ve Tuleymât, eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî, 200-201.

¹⁴² Kafa yarıldığında paramparça olan küçük kemik. Ordusu zarar görmedi.

¹⁴³ Cerîr b. Atiye, Divân'ı- Cerîr, 493.

¹⁴⁴ سِجَالٌ: Su dolu kova.

¹⁴⁵ Cerîr b. Atiye, Divân'ı- Cerîr, 331.

¹⁴⁶ Su dolu kovalar onu cömertliğiyle taşar.

Bu beyit bir yönden Mehdî düşüncesine bir yönden de Cebriyye düşüncesine işaret etmektedir. Her şey kaza ve kaderle olur ve herhangi bir şeyde değişim, dönüşüm olmaz. Şair aynı babası Halife Abdümelik'i methettiği gibi oğlu Velîd'i de halifeliliğin kendisine taktir edilmiş bir hak olduğu söylemiyle methetmiştir.¹⁴⁷

5. Süleymân b. Abdümelik'e (öl. 99/717) Methiyeleri

Süleymân babası Abdümelik tarafından ağabeyi Velîd'in ardından ikinci veliaht tayin edilmiştir.¹⁴⁸

Süyûtî (öl. 911/1505) Süleymân'ı *"Benî Ümeyye krallarının en seçkinlerinden, fasih konuşan, adaletiyle etkileyen, savaşmayı seven, hoş taraflarından biri de Ömer b. Abdilazîz'in kendisinin veziri gibi olması ve hayrı emreden işlerinde kendisine itaat etmesi, Haccâc'ın bürokratlarını görevden alıp Irak hapishanelerindeki mahkumları da serbest bırakan bir kişi olmasıdır."* sözleriyle anlatmaktadır. Cerîr, Süleymân'ın bütün bu özelliklerini inşâd ettiği şiirlerinde zikretmiştir. Nitekim onu yetimlerin yardımcısı, yardımcısı olmayanın yardımcısı, yalın ayak yürüyen süvarileri develere bindiren, azık bulamayanlara azık temin eden, Haccâc'ın zulmünden şikâyet edenleri şikâyetlerinden kurtaran, kolları ve ayakları prangalı olanları prangalarından kurtaran, ümmet üzerinde var olan kara bulutları kaldıran, ölü gibi olan yeryüzüne yeniden hayat getiren bir karakter olarak betimlemiştir.¹⁴⁹

بوركِت جَابِرٍ عَظِيمٍ هَيْضَ مُنْكَسِرٍ	يَرْجوكِ مِثْلَ رَجَاءِ الْعَيْثِ تَجْرُهُمْ
أَوْ تُنَجِّ مِنْهَا فَقَدْ أَنْجَيْتَ مِنْ ضَرَرٍ	فَإِنْ تَدْعُهُمْ فَمَنْ يَرْجُونَ بَعْدَكُمْ
لَسْنَا إِلَيْكُمْ وَلَا فِي دَارٍ مُنْتَظِرٍ	خَلِيقَةَ اللَّهِ مَاذَا تَنْظُرُونَ بِنَا
تَعْصِي الْهَوَى وَتَقْوَمُ اللَّيْلِ بِالسُّورِ	أَنْتَ الْمُبَارَكُ وَالْمَهْدِيُّ سِيرَتُهُ
زَيْنًا وَزَيْنَ قِيَابِ الْمُلْكِ وَالْحَجْرِ ¹⁵⁰	أَصْبَحَتْ لِلْمَنْبَرِ الْمَعْمُورِ مَجْلِسُهُ

"Onlar yağmurdan medet umdukları gibi senden de medet umuyorlar. Kırılan kemiği tedavi eden sınıkçıdan Allah razı olsun.

Sen onları yüzüstü bırakırsan senden sonra kimden isteyecekler (kime ümit bağlayacaklar). Eğer kurtarırsan onları bir zarardan kurtarmış olursun.

Ey Allah'ın halifesi bizim hakkımızda ne düşünmekteisin? Biz ne yanınızdayız ne de

¹⁴⁷ Dayf, *et-Te'avvür ve't-tecdîd fi's-şi'ri'l-Ümevî*, 126.

¹⁴⁸ Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu*, 150-53.

¹⁴⁹ el-Eşkar ve Tuleymât, *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî*, 201.

¹⁵⁰ Cerîr b. Atiye, *Divân'ı- Cerîr*, 275.

size fayda verecek bir yerde değiliz.¹⁵¹ Gölgenizde yaşıyoruz.

Sen mübareksin ve yaşantın Mehdî yaşantısı gibidir. Nefsine uymazsın ve geceyi namaz kılarak geçirirsin.

Mamur meclisin minberinin süs oldunuz. Kralın kubbeleri ve etraflarındaki taşların süsünüz.”

Cerîr, Allah’ın Ümeyyeoğulları’nı halife olarak tercih ettiği sözünü yine tekrarlamıştır. Ümeyyeoğulları’nın cömertlik ve adalet ehli olmakla birlikte ehl-i sünnet olduklarını belirterek onlara uyanların hak üzere olacaklarını uymayanların âsi ve dalalet üzere olacaklarını ifade etmiştir. Daha sonra Süleyman’ın beklenen Mehdî olduğunu dile getirerek methederken Süleymân’ın güttüğü siyasetini de şöyle diyerek onaylamıştır:

سُلَيْمَانُ الْمُبَارَكُ قَدْ عَلِمْتُمْ
هُوَ الْمَهْدِيُّ قَدْ وَضَحَ السَّبِيلُ
أَجْرَتْ مِنَ الْمَظَالِمِ كُلِّ نَفْسٍ
وَأَدَيْتَ الَّذِي عَهَدَ الرَّسُولُ
صَفَتْ لَكَ نَبِيَّةٌ بِنَبَاتِ عَهْدٍ
فَوَزَنُ الْعَدْلِ أَصْبَحَ لَا يَمِيلُ¹⁵²

“Şanlı Süleymân! Bildiniz ki o Mehdîdir yol açığa çıktı.

Haksızlığa uğrayan herkesi kurtardınız. Resûl’ün (a.s.) verdiği mesajı yerine getirdiniz.

Sürecin devam etmesi için sana bey’at edildi. Artık adaletin terazisi şaşmaz oldu.”

Süleyman, oğlu Eyyûb’u veliaht tayin ettiğinde Cerîr acele davranarak Yûsuf ve Yâkûb peygamberlerin isimlerini de zikrettiği methiyesini inşâd ederek şunları söylemiştir:

إِنَّ الْإِمَامَ الَّذِي تُرَجَى نَوَافِلُهُ
بَعْدَ الْإِمَامِ وَلِيِّ الْعَهْدِ أَيُّوبُ
مُسْتَقْبَلُ الْخَيْرِ لَا كَابٍ وَلَا جَحْدُ
بَدْرٌ يَعْجَمُ نُجُومَ اللَّيْلِ مَشْبُوبُ
اللَّهُ أَعْطَاكُمْ مِنْ عِلْمِهِ بِكُمْ
حُكْمًا وَمَا بَعْدَ حُكْمِ اللَّهِ تَعْقِيبُ
أَنْتَ الْحَلِيفَةُ لِلرَّحْمَنِ يَعْرِفُهُ
أَهْلُ الزُّبُورِ وَفِي التَّوْرَةِ مَكْتُوبُ
اللَّهُ فَضَّلَهُ وَاللَّهُ وَفَّقَهُ
تَوْفِيقَ يَوْسُفَ إِذْ وَصَّاهُ يَعْقُوبُ¹⁵³

“Şüphesiz ki halifeden sonra hediye ve yardımları umulacak kişi veliaht prens Eyyûb’dur.

Hayrın geleceğidir. O ne acizdir ne de cimridir. Gecenin yıldızlarını örten dolunay

¹⁵¹ Gölgenizde himmetinizle yaşamaktayız.

¹⁵² Cerîr b. Atiye, *Divân’ı- Cerîr*, 432.

¹⁵³ Cerîr b. Atiye, *Divân’ı- Cerîr*, 34-35.

gibidir.

Yüce Allah sizin hakkınızda ilmiyle hüküm verdi. Allah'ın hükmünden sonra onu kabul etmemek 'eleştirmek' imkansızdır.

Sen, Rahman'ın halifesisin. Bunu hem Zebûr ehli bilir hem de Tevrat'ta yazılıdır.

Yûsuf babası Yâkub'un emrini yerine getirip başarılı olduğu gibi Allah ona lütufta bulundu ve onu başarılı kıldı."¹⁵⁴

B6. Ömer b. Abdilazîz (öl. 101/720)

Halifelik dönemi kısa olmasına rağmen yapmış olduğu icraatlarıyla dikkat çeken bir halifedir.¹⁵⁵

Ömer b. Abdülazîz halife seçildiğinde şairler onu yanına geldiler fakat huzuruna giremediler. Ancak başında iki tarafından aşağıya sarkıtılmış sarık olduğu halde Abdullah b. Utbe b. Mes'ûd (öl. 74/693) halifenin huzuruna girince Cerîr şöyle diyerek bağırıştır: (Basît)

يا أَيُّهَا الرَّجُلُ الْمُحِي عِمَامَتُهُ
هَذَا زَمَانُكَ إِنِّي قَدْ مَضَى زَمَنِي
أَبْلَغُ خَلِيقَتَنَا إِنْ كُنْتُ لَا تَبِيَهُ
أَيُّ لَدَى الْبَابِ كَالْمَصْفُودِ فِي قَرْنٍ¹⁵⁶

"Ey sarığını salan adam! Bu dönem senin dönemindir. Benim dönemim sona ermiştir.

Eğer halifemizle yüz yüze gelersen kapının önünde benim ellerimin ve ayaklarımın prangalı gibi olduğunu ona ilet."

Daha sonra Cerîr'in Ömer'in huzuruna girmesine izin verilmiş ve halifenin huzuruna girmiştir. Huzur girmeden önce inşâd ettiği şiirini halifenin huzuruna girince değiştirmiş ve onun huzurda şu şiirini okumuştur: (Basît)

إِنَّا لَنَرْجُو إِذَا مَا الْعَيْثُ أَخْلَفْنَا
مِنَ الْخَلِيقَةِ مَا نَرْجُو مِنَ الْمَطَرِ
نَالَ الْخِلَافَةَ إِذْ كَانَتْ لَهُ قَدْرًا
كَمَا أَنَّى رَبُّهُ مُوسَى عَلَى قَدَرٍ
أَدَّكُمُ الْجَهْدَ وَالْبُلُوبَى الَّتِي نَزَلَتْ
أَمْ قَدْ كَفَانِي الَّذِي بُلِّغْتَ مِنْ حَبْرِي
مَا زِلْتُ بَعْدَكَ فِي دَارٍ نَعْرِفُنِي
قَدْ عَيَّ بِالْحَيِّ إِصْعَادِي وَمُنْخَدِرِي
لَا يَنْفَعُ الْحَاضِرُ الْمَجْهُودُ بَادِيَهُ
وَلَا يَعُودُ لَنَا بَادٍ عَلَى حَضْرٍ¹⁵⁷

¹⁵⁴ Velîd oğlu Abdülazîz'e biat edilmesini istedi. Bundan dolayı Süleymân'ı yanına çağırdı fakat Süleymân biat etmedi. Bundan dolayı da aralarında ayrılık meydana geldi.

¹⁵⁵ Wellhausen, *Arap Devleti ve Sukutu*, 124.

¹⁵⁶ Cerîr b. Atiye, *Divân'ı- Cerîr*, 588.

¹⁵⁷ el-İsfahânî, *el-Egâni*, 1986, 8:35; Cerîr b. Atiye, *Divân'ı- Cerîr*, 274.

“Biz yağmurdan ümit kestiğimizde yağmurdan ümit ettiğimizi halifeden bekliyoruz. Mûsa'nın Rabbini görmesi taktir edildiği gibi, Ömer b. Abdilazîz'in hilafete nail olması da taktir edilmiştir.

Başımıza gelen sıkıntı ve belayı anlatayım mı? Yoksa benden sana ulaştırılan haberimle mi yetineyim?

Hâlâ senden sonra kök saldığim bir diyardayım. Mahallede olup biteni keşfetmek için iniş çıkışlarım beni bitap düşürdü.¹⁵⁸

Yorulan şehirli bâdiyede olana bâdiyede olan da şehirde olan bize bir fayda ile dönmez.”

Ömer b. Abdülazîz bu şiiri dinleyince ağlayarak *“Ey Hatafâ'nın oğlu sen Muhacir çocuklarından mı yoksa Ensar çocuklarından birisi misin? Sana da onlara yapılması gereken ne ise o yapılınsın. Yoksa sen Müslüman fakirlerden misin? Kavminin zenginlerine emredelim kavmine verilen sadakadan sana da versinler.”* demesi üzerine Cerîr *“Ey müminlerin emiri! Ben bu saydığın kişilerden hiç birisi değilim. Ben kavmimin malca en zengini ve durumu en iyi olanlarından birisiyim. Ancak ben sizden önceki halifelerin alıstırdıkları gibi dört bin dirhem, bunun yanı sıra elbise ve hamal parası istiyorum.”* demiştir. Bunun üzerine Ömer *“Herkes emeğinin karşılığı vardır. Fakat ben senin için farklı bir hak görmüyorum bekle.”* demiştir. Daha sonra Cerîr'e iki elbisesinden birini ve kırk dinar verdikten sonra Cerîr halifeye *“Allah sizi korusun ey müminlerin emiri! Allah'a yemin olsun ki ben sizden razıyım.”* demiştir.¹⁵⁹

Cerîr böylece Ömer'in kalbine, hazinesine dünyada kazanacağı ihsan kapısından değil de âhirette karşılığını alacağı ihsan kapısından girmeye çalışmıştır. Fakirlere ve güçsüzlere şefkat beklemiş, aldığı yardımı sıkıntıda ve perişan durumda olanlara vermiştir. Dula vasi, aile geçindirene yardım istemiştir. Koruması olmayana koruma, babası ölen tüyü bitmemiş yetime, zayıfı koruyacak hâmi istemiştir. Cerîr tökezleyenleri ayağa kaldıran sâlih halifeye bu insanî mesajlarını ilettilğinde halifenin önünde iki seçenek vardır. Ya bu insanları meşum halde terk edecek ya da onların dertlerini dinleyerek onları himaye edecektir. Halife de onları himayesi altına almayı tercih etmiş, çölde sığınacak gölge bulamayan insanlara gölge olmuş ve onları kavurucu sıcağın korumuştur. Onlardan zulmü kaldırıp himayesine almıştır.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Farklı tabakalardaki insanlara hakkındaki tereddüdüm arttı.

¹⁵⁹ el-İsfahânî, *el-Eğânî*, 1986, 8:35-36.

¹⁶⁰ el-Eşkar ve Tuleymât, *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî*, 203.

كَمْ بِالْمَوَاسِمِ مِنْ شَعْنَاءَ أَرْمَلَةٍ
وَمِنْ يَتِيمِ ضَعِيفِ الصَّوْتِ وَالنَّظَرِ
يَدْعُوكَ دَعْوَةَ مَلْهُوفٍ كَأَنَّ بِهِ
مَسْنَا مِنَ الْجَيْنِ أَوْ حَبِلاً مِنَ النَّشْرِ
بِمَنْ يَغْدُكَ تَكْفِي فَقَدَ وَالِدِهِ
كَالْفَرِيحِ فِي الْعُشِّ لَمْ يَدْمُجْ وَلَمْ يَطِرْ
فَإِنْ تَدْعُهُمْ فَمَنْ يَرْجُونَ بَعْدَكُمْ
أَوْ تُنَجِّ مِنْهَا فَقَدْ أَنْجَيْتَ مِنْ ضَرَرٍ¹⁶¹

“Saçları uzun süre taranmamış dul kadınlar ve sesi kısalmış, bakışı zayıflamış yetimlerden oluşan nice insan toplulukları vardır.

Sanki seslenene bir cin çarpmış ya da büyü ile zihni karışmış birisi gibi canı gönülden sana sesleniyor.

Yuvidan henüz uçmayan bir kuş yavrusu sizi, babasının yokluğunu aratmayan birisi gibi görüyor.

Eğer sen onları yüzüstü bırakırsan senden başka kimden isteyebilirler ya da onları sıkıntılardan kurtarırsan sen onları zarardan kurtarmış olursun.”

Cerîr, Ömer b. Abdilazîz'in soyunun Hz. Ömer'e dayandığını ve Kureys'in onurlu çocuklarından birisi olduğunu dile getirdikten sonra onun cömertliğini şöyle betimlemiştir:

إِلَيْكَ رَحَلْتُ يَا عُمَرَ بْنَ لَيْلَى
عَلَى ثِقَةٍ أَرْوُوكَ وَاعْتِمَادَا
عَلَيْكُمْ ذَا النَّدَى عُمَرَ بْنَ لَيْلَى
جَوَاداً سَابِقاً وَرِثَ الْجِيَادَا
إِلَى الْفَارُوقِ يَنْتَسِبُ ابْنُ لَيْلَى
وَمَرَوَانَ الَّذِي رَفَعَ الْعِمَادَا
تَزَوَّدَ مِثْلَ زَادِ أَبِيكَ فِينَا
فَبِعَمِّ الرَّادِ زَادُ أَبِيكَ زَادَا
فَمَا كَعْبُ بْنُ مَاعَةَ وَابْنُ سَعْدَى
بِأَجْوَدَ مِنْكَ يَا عُمَرَ الْجَوَادَا
وَتَدْعُوا اللَّهَ مُجْتَهِدًا لِيَرْضَى
وَتَذْكُرُ فِي رَعِيَّتِكَ الْمَعَادَا
وَيَعْمُ أَخُو الْحُرُوبِ إِذَا تَرَدَّى
عَلَى الرَّغْفِ الْمَضَاعِقَةَ النِّجَادَا
وَأَنْتَ ابْنُ الْحَضَارِمِ مِنْ قُرَيْشٍ
هُمُ نَصَرُوا النُّبُوَّةَ وَالْجِهَادَا¹⁶²

“Ey Leyla'nın¹⁶³ oğlu Ömer! Seni ziyaret etmek için yola koyuldum. Emin olarak ve güvenerek.

Ey Leyla'nın oğlu Ömer! Size daha önceden atalarımızın sahip olduğu soyluluk ve cömertlik yakıştır. Size muhteşem bir geçmiş miras kaldı.

Leyla'nın oğlunun soyu binanın kolonlarını yükselten 'mülkün kurucusu' Fâruk'a ve

¹⁶¹ Cerîr b. Atiye, *Divân'ı- Cerîr*, 274-75.

¹⁶² Cerîr b. Atiye, *Divân'ı- Cerîr*, 135-36.

¹⁶³ Leyla, Ömer b. Abdilazîz'in ninesidir ve nesebi Hz. Ömer'e kadar dayanmaktadır.

Mervân'a¹⁶⁴ dayanmaktadır.

Babanın bizi azıkladığı gibi azıkladır. Azıkladığında babanın azığı ne güzel azıktı.

Ey cömert Ömer! Kâb b. Mâme ve İbn Suadâ¹⁶⁵ senden daha cömert değillerdi.

Onun rızasını kazanmak için Allah'a dua ediyorsun. İnsanları yönetirken hesap gününü aklından çıkarmıyorsun.

Ehlû'l-hurûb (savaşçı) kat kat küçük ilmeklerle örülmüş zırhını giyip kılıcını kuşandığında ne güzeldir.

Sen Kureyş'in onurlu çocuklarındansın. Onlar nübüvve ve cihada yardım ettiler."

Cerîr, Ömer b. Abdilazîz'in adaletine şöyle diyerek vurgu yapar:

جَعَلَ الْخِلَافَةَ فِي الْإِمَامِ الْعَادِلِ	إِنَّ الَّذِي بَعَثَ النَّبِيَّ مُحَمَّدًا
مَكَسَ الْعُشُورِ عَلَى جُسُورِ السَّاجِلِ ¹⁶⁶	وَلَقَدْ نَفَعْتَ بِمَا مَنَعْتَ تَحْرُجًا
فَإِلَيْكَ حَاجَةٌ كُلِّ وَفِدٍ رَاجِلِ	قَدْ نَالَ عَدْلُكَ مَنْ أَقَامَ بِأَرْضِنَا
وَالنَّفْسُ مَوْلَعَةٌ بِحُبِّ الْعَاجِلِ	إِنِّي لِأَمَلُ مِنْكَ خَيْرًا عَاجِلًا
لِابْنِ السَّبِيلِ وَلِلْفَقِيرِ الْعَائِلِ ¹⁶⁷	وَاللَّهُ أَنْزَلَ فِي الْكِتَابِ فَرِيضَةً

"Hz. Muhammed'i (a.s) elçi gönderen Allah âdil imamı da hilafete layık gördü.

Engellediklerinden faydalandın¹⁶⁸ sahil köprülerinde öşür¹⁶⁹ toplamaktan sakınarak.

Topraklarımızda ikâme eden herkese adaletiniz ulaştı. Sizin yanınıza gelen her elçinin de size ihtiyacı vardır.

Ben sizden hayırlı dünyalık 'mal' ümit etmekteyim. Nefis dünyalık sevgisine düşkündür.

Allah indirdiği kitapta yolda kalanlara, fakirlere ve muhtaçlara yardımı farz kıldı."

Cerîr, Ömer b. Abdilazîz'i ceddî Hz. Ömer'e benzeterek onun ahlâkını şu şekilde methetmiştir:

¹⁶⁴ Fâruk, Hz. Ömer, Mervân ise Mervânîler'in ilk halifesi İbn Hakemdir.

¹⁶⁵ Kâb b. Mâme el-İyâdî, İbn Sadâ Evs b. Hârîse b. Ümmü Tâî ikisi de Arap'ın en cömert kişilerinden kabul edilmektedir.

¹⁶⁶ Ömer b. Abdülazîz'in yasakladığı ilk şey minberlerden Hz. Ali'ye kötü söz söylenmesini yasaklamasıdır.

¹⁶⁷ Cerîr b. Atiye, *Divân'ı- Cerîr*, 415.

¹⁶⁸ Ömer b. Abdilazîz'in yaptığı ilk icraatı minberlerden Hz. Ali'ye yapılan küfürleri yasaklamasıdır.

¹⁶⁹ Hâkimin zulmederek halkın mallarından aldığı 1/10 oranındaki malı kastetmektedir.

أَنْتَ ابْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْخَيْرِ لَا زَهَقُ	عَمْرُ الشَّبَابِ وَلَا أُرْزَى بِكَ الْقَدَمِ
تَدْعُوا قُرَيْشٌ وَأَنْصَارُ النَّبِيِّ لَهُ	أَنْ يُمْتَعُوا بِأَبِي حَنْصِ وَمَا ظَلَمُوا
رَاحُوا يُجَيِّبُونَ مَحْمُوداً سَمَائِلُهُ	صَلَّتِ الْجَبِينِ وَفِي عَرْنِينِهِ سَمَمٌ
أَحْيَا بِكَ اللَّهُ أَقْوَاماً فَكُنْتَ لَهُمْ	نُورَ الْبِلَادِ الَّذِي تُجَلَى بِهِ الظُّلْمُ
لَمْ تَلَقَ جَدّاً كَأَجْدَادٍ يُعْذُهُمْ	مَرَوَانُ ذُو النُّورِ وَالْفَارُوقُ وَالْحَكَمُ
أَشْبَهْتَ مِنْ عَمْرِ الْفَارُوقِ سِيرَتَهُ	سَنَّ الْقَرَائِضَ وَأَمَّتْ بِهِ الْأُمَمُ
يَا أَعْظَمَ النَّاسِ عِنْدَ الْعَفْوِ عَاقِبَةً	وَأَرْهَبَ النَّاسِ صَوْلَاتٍ إِذَا انْتَقَمُوا
عَبْدُ الْعَزِيزِ الَّذِي سَارَتْ بِرَأْيَتِهِ	تِلْكَ الزُّحُوفُ إِلَى الْأَجْنَادِ ¹⁷⁰ فَاصْطَدَمُوا
مَا كَانَ مِنْ بَلَدٍ يَلْعَوُ النِّفَاقَ بِهِ	إِلَّا لِأَسْيَافِكُمْ مِمَّنْ غَصَى لُحْمٌ
عَبْدُ الْعَزِيزِ بَنِي مَجْداً وَمَكْرَمَةً	إِنَّ الْمَكَارِمَ مِنْ أَخْلَاقِكُمْ شِيمٌ ¹⁷¹

“Sen hayırlı Abdülaziz’in evladısın. Sen yorgun değilsin, gençliğinin zirvesindesin, yaşlılık sana zarar vermedi.

Kureys ve Hz. Peygamber’in (a.s.) yardımcıları Ebû Hafs’tan faydalanması için dua ettiler de bu dualarında haklıdırlar.

Ahlâkı övülen kişiyi sevmeye başladılar. Alnı açık, burnu kemiği yüksektir.¹⁷²

Allah seninle kavimleri canlandırdı. Sen onların beldelerinin karanlıklarını aydınlatan ışık oldun.

Nur sahibi Mervân, Fâruk ve Hakem gibi isimlerini saydıkları ecdatlar gibi bir ecdat ile kimse karşılaşmadı.

Yaşayışınla kanunlar koyan ve kanunlaştıran Ömerü'l-Fâruk’a benzedin.

İnsanları affetmede ve korumada ey insanların en yücesi! Savaş meydanında intikam aldıklarında insanların en korku salanı!

Ey sancağıyla yürüyen Abdülaziz! Bu askerler şehir ve kasabalarda çarpıştılar.

Bir beldede nifak ortaya çıktığında kılıçlarınızın isyankârların etlerinde bir nasibi olur.

Abdülaziz, toplumda şeref ve taktire şayan davranışlar inşâ etti. Zira soylu davranışlar sizin mizacınız olan ahlâkınızdandır.”

¹⁷⁰أجناد: Şam, Ürdün, Filistin şehir ve kasabaları.

¹⁷¹ Cerîr b. Atiye, Divân’ı- Cerîr, 510-511.

¹⁷² Ömer b. Abdilaziz’in fiziksel özelliklerinin ve onur ve şerefine dikkat çekmektedir.

7. Hişâm b. Abdilmelik'e (öl. 125/743) Methiyeleri

Cerîr'in methettiği son Emevî halifesi Hişâm b. Abdilmelik'tir. Cerîr daha önce methettiği halifeler için söylemiş olduğu özellikleri Hişâm için de tekrarlamıştır:

جَمَعَ الْمَكَارِمَ وَالْعَزَائِمَ وَالتَّقَى	إِنَّ الرِّصَافَةَ مَنْزِلٌ لِحَلِيقَةِ
ضَعَفُ الْمُتُونِ وَلَا انْفِصَامٌ فِي الْعُرَى ¹⁷³	مَا كَانَ جُرِّبَ عِنْدَ مَدِّ جِبَالِكُمْ
إِلَّا رَفَعَتْ بِهَا مَنَارًا لِلْهُدَى	مَا إِنْ تَرَكَتَ مِنَ الْبِلَادِ مَضِلَّةً
آمِينَ ثُمَّ وَقَّيْتَ أَسْبَابَ الرِّدَى ¹⁷⁴	أَعَطَيْتَ عَاقِبَةً وَنَصْرًا عَاجِلًا

"Rusâfe¹⁷⁵ halifenin onurları, azimetleri, takvayı bir araya topladığı yurttur.

İplerinizi uzatırken ne iplerin ilmeklerinde zayıflık ne de kulpların kopması sınanmadı.

Siz bir beldede dalaletle düşen birisini fark ettiğinizde orada ona yol gösteren işaretler yerleştirdiniz.

Size acilen sıhhat, zafer verilsin. Sonra da felaketlere yol açacak sebeplerden Allah sizi korusun. Âmin."

Şair kendi şanını yüceltmiş kendi kavmiyle halife arasında aracı olduğunu söylemiştir. Bu söylemden sonra insanların halifeye doğru yönelmelerini teşvik etmiştir. Zira halifenin kendisine yönelenleri karşılıksız bırakmayacağını şöyle diyerek vurgulamıştır: (Kâmil)

وَلْخُذُوا مِنَّا لَكُمْ مِنَ الْعَيْثِ الْحَيَا	سِيرُوا إِلَى الْبَلَدِ الْمَأْرُكِ فَانزِلُوا
وَإِنَّ الْفُرُوعَ تَمُدُّهَا طَيْبُ التَّرَى	سِيرُوا إِلَى ابْنِ أُرُومَةٍ عَادِيَةٍ
بَابِ الرِّصَافَةِ تَحَمَّدُوا عَبَّ السُّرَى	سِيرُوا فَقَدَ جَزَتِ الْأَيَّامُ فَانزِلُوا
يَخِطُّنَ فِي سُوحِ الْبِعَالِ عَلَى الْوَجَى ¹⁷⁶	سِرْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْمَلَا عَيْدِيَّةً

"Mübarek beldeye yürüyünüz 'gidiniz', orayı yurt edininiz ve evlerinizi verimli yağmuru olan yerden alınız.

¹⁷³ العُرَى : Kovanın kulpu anlamındadır. Bura da kendisine güvenilen anlamında istiare yapılmıştır. Yine ordu komutanı için de bu kelime kullanılmıştır. Cerîr b. Atiye, *Divân'ı-Cerîr*.

¹⁷⁴ A.g.e., 4.; الرِّدَى: Ölüm ya da helak olmak anlamındadır.

¹⁷⁵ Rusâfe Suriye de Fırat nehri kenarında yer alan bir şehirdir. Bura Rusâfe Hişâm olarak isimlendirilmiştir. Bu mısradaki şair Rusâfe Hişâm'ı kastetmiştir.

¹⁷⁶ Cerîr b. Atiye, *Divân'ı-Cerîr*, 6.

Tarihi mekânlara Âd kavminin ve fîrûunun¹⁷⁷ yaşamış olduğu verimli topraklara doğru yürüyünüz.

Yürüyünüz! Bereketli olanlar geçti. Rusâfe'nin kapısında ininiz. Gece boyunca yürüdükten sonra hamdediniz.

Seni ziyarete için çölü aşarak, yürüyüş için yapılan nalınlar ayağa vururken yalınayak yürüyerek sana geldik."

Cerîr, Halifeyi Mehdî ve adil bir yönetici olarak şöyle betimlemiştir:

تَعَرَّضْتَ لَهَا الْخَلِيفَةُ غَيْرَ شَاكٍ
جُعَادَةٌ أَيُّ مُرْتَحِلٍ تُرِيدُ
هُوَ الْمَهْدِيُّ وَالْحَكَمُ الرَّشِيدُ¹⁷⁸

"Endişelerim açığa çıktığında Cüade bana 'hangi yere gitmek istiyorsun?' dedi.

Ben de ona 'şüphesiz ki Mehdî ve ferasetli bir yönetici olan halifeye' dedim."

Cerîr, Hişâm'ın Kureys'e üstünlüğünü ve cömertliğini şöyle betimlemiştir:

لَوْ أَنَّ اللَّهَ فَضَّلَ سَعِي قَوْمٍ
صَفَّتْ لَكُمْ الْخِلَافَةُ وَالْعُهُودُ
عَلَى مَهْلٍ تَمَكَّنَ فِي فُرَيْشٍ
لَكُمْ عِظَمُ الدَّسَائِعِ وَالرَّفُودُ
هَيْشَامُ الْمَلِكِ وَالْحَكَمُ الْمُصَنِّعِ
يَطِيبُ إِذَا نَزَلَتْ بِهِ الصَّعِيدُ
يُعْمُ عَلَى الْبَرِيَّةِ مِنْكَ فَضْلًا
وَأَنَّ مَنْ أَطَاعَكُمْ فَيَرْضَى
وَإِنْ أَهْلُ الضَّلَالَةِ خَالَفُوكُمْ
وَأَمَّا مَنْ أَطَاعَكُمْ فَيَرْضَى
وَذُو الْأَضْغَانِ يَخَضَعُ مُسْتَقِيدُ
فَرَادَ اللَّهُ مُلْكَكُمْ تَمَامًا
مِنْ اللَّهِ الْكِرَامَةُ وَالْمَزِيدُ¹⁷⁹

"Allah kavmin gayretini makbul görürse o zaman hiç kimse sizin halife olmanızı tartışamaz. Ancak sizin hilafet sorununuzu çözdü.

Yavaş yavaş Kureys'e üstün gelebilirsiniz. Sizler cömertliğin ve hediyeler dağıtmanın zirvesisiniz.

Kral Hişâm mülkünde tartışmasız otoritedir. Düz araziye indirdiğinde hoşnut olur.

Sizin iyilikleriniz halkın arasına yayılırken korkunuzdan aslanlar bile kaçışıyor.

Eğer dalâlet ehli size muhalefet ederse Semûd kavminin başına gelen musibet onların da başına gelir.

Ancak sizden kim halifeye itaat ederse mutlu olur. Olumsuz duygu besleyenler

¹⁷⁷ Kişinin kız veya erkek çocukları, torunları ve onların çocukları şeklinde devam edegelen nesil.

¹⁷⁸ Cerîr b. Atiye, Divân'ı- Cerîr, 147.

¹⁷⁹ A.g.e., 149-50.

halifeye boyun eğiyor itaat ediyor.

Allah sizi mutlak otorite sahibi yapsın. Mülkünüzde çoğalma ve şeref Allah'tandır."

Sosyal gelişmeler ve ortaya çıkan durumlar Cerîr'in profesyonel bir meddah olmasını zorunlu kılmıştır. Cerîr, medih yönü güçlü büyük şairlerden birisidir. Şiirinde Arapların kadîm kavramlarını, İslâmî değerlerle mezcederek yeni bir yol takip etmiştir. Emevîleri methederken halifeliğin Emevî Hanedanının Allah'ın taktir ettiği hakları olduğunu, bu uğurda peygamber kıssalarını, şeriatın hükümlerini, inanç esaslarını özellikle de kadere iman ve Cebriyye¹⁸⁰ düşüncesini muhalifleri olan Hâricîler'i ve Zübeyrîler'i saf dışı bırakmada delil olarak kullanmıştır. Medih şiirinde rakibi olan el-Ahtal ve el-Ferezdak'tan daha kabiliyetli bir şair kabul edilmiştir.¹⁸¹

Sonuç

Emevî Devleti'nin kurulması, İslâm tarihinin dönüm noktalarından biridir. Bu devletin önemli özellikleri vardır. Bu özelliklerin başında din-devlet-toplum ilişkilerindeki girift yapısı gelmektedir. Yönetim erkini elinde bulunduran halifeler kendi icraatlarını, düşüncelerini halka kabul ettirmek ve kendi iktidarlarını sorunsuzca sürdürebilmek kendi taraftarlarına bol miktarda hediyeler ve ihsanlar dağıtmışlardır. Emevî halifelerinin dağıttığı hediyelerden en fazla kazanç elde eden kesim yönetime yakın olan ve yöneticileri abartılı sözlerle metheden şairler olmuştur. Özellikle bu şairler arasında Emevî yönetiminin medya ve propaganda gücünü temsil eden, hararetle, sadık birer taraftarı olarak öne çıkan ve Arap edebiyat tarihinin tartışmasız önde gelen şairleri arasında kabul edilen el-Ahtal ve Cerîr'dir. Her iki şairin ortak özelliklerinin yanı sıra farklı özellikleri de vardır. Ortak özelliklerinin başında her ikisinin de Emevî Devletinin resmi şairi unvanını kazanmaları ve medih şiirinde mahir olmalarıdır. Farklılıklarının başında sahip oldukları dinî inanışları gelmektedir. el-Ahtal bir Hristiyan olmasına rağmen İslâmî terminolojiyi, âyetleri ve Kur'an kıssalarını inşâd ettiği şiirlerinde ustalıkla kullanan bir şairdir. Bu anlamda memdûhlarını zaman zaman şiirlerinde peygamberlerin isimleriyle birlikte zikrettiği görülmüştür. Cerîr ise İslâmî hassasiyetlere sahip bir şair olmasına rağmen el-Ferezdak ile giriştiği atışmalarında dillendirdiği hicivleri çirkin ve müstehcen sözler içeren hakaretlerle dolu olduğu, buna karşın Hristiyan olan el-Ahtal'ın daha nezih bir hiciv üslubu ortaya koyduğu nakledilmiş ancak Ensar'ı da yermekte cesaretini göstermiştir. Cerîr de el-Ahtal gibi inşâd ettiği şiirlerinde İslâmî

¹⁸⁰İnsanlara ait ihtiyarî fiillerin ilâhî irade ve kudretin zorlayıcı tesiriyle meydana geldiğini savunan grupların ortak adı.

¹⁸¹ el-Eşkar ve Tuleymât, *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî*, 204.

terminolojiyi ustalıkla kullanırken özellikle Cerîr, Cebriyye düşüncesini muhalifleri olan Hâricîler'i ve Zübeyrîler'i saf dışı bırakmada delil olarak kullanmıştır. Bu iki şair methettikleri halifeleri öncelikle halife olmaya en layık kişilerin kendilerinin olduklarını, Allah'ın kendilerine yardım ettiğini, soylu asaletlerini ve insanların önderleri olduklarını vurgulayarak şiirlerine başlamışlardır. Daha sonra da halifelerin cömertliklerini yağan yağmurlara ve denize benzetmişlerdir. Halifelerin o dönemki Arapların en c merdi olduklarını da söylemekten geri durmayarak halifelere yaptıkları olağanüstü methiyeleriyle de onlardan bol kazançlar elde etmişlerdir. Özellikle Cerîr, Ümeyyeoğulları'nın cömertlik ve adalet ehli olmanın yanı sıra ehl-i sünnet olduklarını belirterek onlara uyanların hak üzere olacaklarını uymayanların  si ve dalalet üzere olacaklarını ifade ettikten sonra Süleyman'ın beklenen Mehdi olduğunu,  mer b. Abdülazîz'in dedesi Hz. Ömer'e benzediğini dile getirmiştir. şairler kazanç elde ederken halifeler de kendilerine yapılan övgülerden hoşnut olmuşlar ve kendileri için inşâd edilen şiirleri zevkle dinlemişlerdir.

Hakem: Dış, Bağımsız.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1.  zg nl k Beyanı:

Bu  alışma  zg nd r.

2. Yazar Katkıları:

Fikir: ST; **Kavramsallaştırma:** ST; **Literatür Taraması:** ST; **Veri Toplama:** -; **Veri  şleme:** -; **Analiz:** -; **Yazma - orijinal taslak:** ST; **Yazma - inceleme ve düzenleme:** ST.

3. Etik Kurul  zni:

Etik Kurul  zni gerekmemektedir.

4. Finansman/Destek:

Bu  alışma herhangi bir finansman ya da destek almamıştır.

5.  ıkar  atışması Beyanı:

Yazar, herhangi bir çıkar  atışması olmadığını beyan etmektedir.

KAYNAKÇA

- ÂLİM, İsmâil Ahmed. "Kur'ân-ı Kerîm'in el-Ahtal'ın Şiirine Etkisi". Çeviren Sedat Tuna. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1, sy 13 (30 Haziran 2020): 221-41. doi:10.5281/zenodo.3912040.
- APAK, Adem. *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi*. Ensar Neşriyat, 2018.
- AYCAN, İrfan. "Haccâc b. Yûsuf es-Sekâfî". İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 14:427-28. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- AYDEMİR, Yaşar. "Methiye (Türk Edebiyatı)". İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29:410-11. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- BÂBETÎ, Azîze Fevvâl. *Mu'cemu's-Şu'erâ'i'l-Muḥadramîn ve'l-Umeviyyîn*. Lübnan: Dâr Sader, 1998.
- BAĞDÂDÎ, Abdülkâdir. *Hizânetü'l-edeb ve lübbü lübâbi lisâni'l-'Arab*. C. 1. Lübnan: Mektebü'l-Hancî, 1418.
- BALACHERE. "Yezîd İbn Muâviye". İçinde *Dâiratü'l Maârif il-İslâmî*. C. 5, t.y.
- BATUR, İslam, ve Cuma Tanık. "Edebiyat Eleştirisi Bağlamında Hz. Peygamber'in Şiir Değerlendirmelerinin Arap Edebiyatındaki Yerine Bir Bakış". *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7, sy 1 (30 Haziran 2020): 177-203.
- BELÂZÜRÎ, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd el-. *Fütûhu'l-büldân*. Kahire: Matbaatü'l-Mevsûât, 1319.
- CERÎR. *Divân'ı- Cerîr*. Editör Tacüddîn Şelek. Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, 2008.
- CERÎR b. Atiye. *Divân'ı- Cerîr*. Editör Muhammed İsmâil Abdullah es-Sâvî. Matbaatü's-Sâvî, 1924.
- ÇETİN, Nihad M. *Eski Arap Şiiri*. Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1973.
- DAYF, Şevki. *et-Tetavvür ve't-tecdîd fi's-şî'ri'l-Ümevî*. Kahire: Matbaatü'l-Lecineti't-Telîf, 1952.
- DAYF, Şevki. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî el-'Aşrû'l-İslâmî*. Mısır: Dâru'l Me'ârif, 1963.
- DEMİRAYAK, Kenan. *Arap Edebiyat Tarihi III Emevîler Dönemi*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2012.
- DEMİRCAN, Adnan. *Emevîler*. Beyan Yayınları, 2018.
- DURMUŞ, İsmail. "Eski Arap Şiiri". İçinde *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*, editör Mustafa Çağrıncı. İstanbul: KURAMER, 2019.

- DURMUŞ, İsmail. "Şiir". İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 39:144-54. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- el-AHTAL. *Dîvânü'l Ahtal*. Editör Râcî el-Esmer. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1415.
- ES'AD, Mahmud. *İslam Tarihi*. Çeviren Sadi Irmak. İstanbul: Tam Matbaası, 1964.
- EŞKAR, İrfân ve Gâzi Tuleymât. *eş-Şuarâü' fi'l-asri'l-Emevî*. Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1430.
- FÂHÛRÎ, Hannâ. *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*. Beyrut: Amerikan University of Beirut, 1953.
- FÎRÛZÂBÂDÎ, Mecdüddîn. *el-Kâmûşu'l-muĥîṭ*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2005.
- FURAT, Ahmet Suphi. *Arap Edebiyat Tarihi 1* (Başlangıçtan XVI. Asra Kadar). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1996.
- GÂZÎ, es-Seyyid Mustafa. *el-Ahtal Şâiru Benî Ümeyye*. Kahire: Dâru'l-Maârif, 1998.
- GIYÂS b. Gavs. *Şiru'l-Ahtal/Sanatü's-Sükkerî*. Editör Fahreddin Kabâve. Dimaşk: Dâru'l-Fikr, 1996.
- GOLDZİHER, Ignaz. *Klasik Arap Literatürü*. Çeviren Azmi Yüksel ve Rahmi Er. Ankara: İmaj Yayınları, 1993.
- GÖÇEMEN, Yakup. *Emevîler Döneminde Şiir ve Siyaset*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2021.
- HÂLİD, Hâlid Muhammed. *Hulefâü'r-resûl*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1971.
- HÂVÎ, İliyyâ Selîm. *el-Ahtal: Fî Sîretihî ve nefsiyyetihî ve şirih*. Lübnan: Dâru's-Sekâfe, 1981.
- HİTTİ, Philip Khuri. *Târîhu'l-Arab Mutavvel*. C. 2. Beyrut: Dâru'l-Keşşâf, 1950.
- HİTTİ, Philip. *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*. Çeviren Salih Tuğ. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011.
- HÛFÎ, Ahmed Muhammed. *Edebü's-siyase fi asri'l-Emevî*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1384.
- İBN KUTEYBE. *eş-Şi'r ve's-su'arâ*. Editör Ahmed Muhammed Şâkir. Kahire: Dâru'l-Maârif, 1119.

- İSFAHÂNÎ, Ebü'l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-
. *el-Eğânî*. Editör Mektebetü't-Tahkîk Dar'ı İhyâi't-Turâsi'l Arabî. C. 8.
Beyrut: Dâru-İhyâi't-Turâsi'l Arabî, 1986.
- KABÂVE, Fahreddin. *el-Ahtalü'l-kebir, hayâtühü ve şahsiyyetühü ve kıymetühü'l-fenniye*. Lübnan: Mektebetü'l-Lübnan, 2010.
- KILIÇ, Ünal. *Tartışmaların Odağındaki Halife Yezîd b. Muâviye*. İstanbul: Kayıhan Yayınevi, 2001.
- SARATÂVÎ, Mu'âz. *Dirâsât fi'l-Edebi'l-'Arabî*. Amman: Dâr Mecdelâvî, 1988.
- ŞEKATÎ, Mustafa. *Rihletü's-şair*. Kahire: ed-Dâru'l-Mısriyye, 1997.
- ŞERİATÎ, Ali. *Muhammet Kimdir?* Ankara: Fecr Yayınları, 2005.
- ŞERİF, Mian Muhammed. *İslâm Düşünce Tarihi 3*. Çeviren Lamii Güngör. İstanbul: İnsan Yayınları, 2014.
- TABERÎ. *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*. Editör Ebû Suheyb el-Keremî. Suudi Arabistan: Beytü'l Efkâr ed-Devliyye, t.y.
- TAKKUŞ, Muhammed Süheyl. *Târîhu devleti'l Ümevî*. Lübnan: Dâru'n-Nefâis, 2010.
- TIRÂD, Mecîd. *Dîvânü'l Ahtal*. Beyrut: Dâru'l-Cîl, t.y.
- TUNA, Sedat. "Hristiyan Şair el-Ahtal Tarafından Ensar'ın Hicvedilmesi". *UMDE Dini Tetkikler Dergisi* 3, sy 1 (30 Temmuz 2020): 23-46. doi:10.5281/zenodo.3963940.
- TÜCCAR, Zülfikar. "Cerîr b. Atıyye". İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 7:412-13. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- VAZÎFÎ, Hüseyin Abdül Hüseyin el-, ve Hamîd Atâullah Tahir el-Müsevî. "el-Ahtal'ın Şiirinde Kur'ân-ı Kerîm Kıssalarının İzleri". Çeviren Sedat Tuna. *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy 1 (30 Eylül 2023): 150-65.
- WELLHAUSEN, Julius. *Arap Devleti ve Sukutu*. Çeviren Fikret Kızıltan. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1963.
- YESÛÎ, Rızkullâh b. Yûsuf b. Abdilmesîh b. Yakub Şeyho. *Şu'arâ'ü'n-Nasrâniyye*. C. 2. Beyrut: Imprimerie Catholique, 1925.
- YILDIZ, Hakkı Dursun. "Abdülmelik b. Mervân". İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1:266-70. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- YİĞİT, İsmail. *Emevîler*. İSAM Yayınları, 2018.

THE EULOGIES OF AL-AHTAL AND JARIR TO THE UMAYYAD KHALIFS: POLITICAL POETRY

 Sedat TUNA^a

Extended Abstract

There have always been administrators who tried to rule over the people or assert dominance either by being elected or by inheriting the right to rule from their fathers since humans started roaming the Earth. As there is a community who are content with the acts of the political figures, there is also an opposition party that is unsatisfied with them. Those who support the government praised their actions and got rewarded because of their praises. The opposition parties expressed their criticisms towards the government and as a result, they were deprived of the boons of the government. However, after the martyrdom of Uthman ibn Affan, the lack of allegiance to Ali ibn Abi Talib and the improper practices of the Umayyah dynasty caused the public to be polarized. These groups found out that the best way to express themselves and announce their thoughts was through the use of poetry, which was accepted as the media of the period. The poems written by poets are like a glimpse of what happened during the period. Arabic poetry preserved its stylistic aspects during the Umayyah period. In addition to the poetry forms like praise, satire, ghazel, lament, wine, and boast, which were present in the Jahiliyyah Period, political poetry, whose roots reach far in the past, emerged as a new genre and reached its peak. Poets, who were thought as the most important actors of the time, functioned as the media organs during the Umayyah's reign. Poets who supported the government were named as the pro-government media, whereas poets who opposed the government were named as the opposition media. The two most important poets who supported the khalifs and influenced the masses were Al-Akhtal and Jarir. They were as if the professional public storytellers of the khalifs, in the Umayyad period. In this paper, only the praises towards the khalifs of

^a Asst. Prof., Ordu University, tuna.sedat52@gmail.com

these poets will be inspected and the effect of poetry and the poets on the public will be emphasized.

The foundation of the Umayyad state is one of the turning points of Islamic history and the state has some distinguishing features. In addition to the most important one which secularized people and divided them into groups, the non-Arabic elements of the state were also highlighted. The khalifs who had the power to rule bestowed many gifts and boons upon their followers to maintain their power and to make the public accept their actions and thoughts. The people who earned the most from the gifts Khalifs distributed were the poets who were politically close to the rulers and praised them with exaggerated words. The two poets among all the others that represented the media and propaganda power of the Umayyad government, stood out as fervent and loyal supporters of the state and were regarded without a doubt as the leading poets of Arabic literature history were Al-Akhtal and Jarir Both poets had common characteristics as well as distinguishing features. The foremost common characteristic of them is that they were both official poets of the Umayyad state and masters of praise poetry. The biggest difference between them was their religious beliefs. Al-Akhtal, although a Christian, was a poet who used Islamic terminology, verses, and Qur'an parables in his poems with mastery. He praised the khalifs along with prophet names. Jarir, on the other hand, was a sensitive poet on Islamic matters but it was recorded that he used nasty and obscene satires in the repartees with al-Farazdaq, but Al-Akhtal was decent in his satires, although he was a Christian. Al-Akhtal also showed courage in satirizing the ensar. Jarir used Islamic terminology masterfully and used the Jahmiyya as proof to put Kharijites and Al-Zubayr out of action. These two poets started their poems by stating that the khalifs are the worthiest people to be khalifs, that Allah helps them, and that they are the royal rulers of the people. Then, they likened the generosity of the khalifs to the rains and the sea. They also said that the khalifs were the most generous of the Arabs of the period and earned a lot from the khalifs with the praises. Jarir especially mentioned that the lineage of Umayyads is of generosity and justice as well as followers of sunnah, and the people who obey them are on the true path whereas the people who oppose them are rebels and on heresy. He also said that Suleiman is the awaited Mahdi, and he looks like Umar, the grandfather of Umar ibn Abd al-Aziz. While poets earned from their praises, khalifs were content with the praises and listened to the poems written in their honor.

Keywords: Arabic and Rhetoric, The Umayyah Period, Al-Akhtal, Jarir, Political Poetry.

Peer-review: External, Independent.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Statement of Originality:

This work is original.

2. Author Contributions:

Concept: ST; **Conceptualization:** ST; **Literature Search:** ST; **Data Collection:** -; **Data Processing:** -; **Analysis:** -; **Writing – original draft:** ST; **Writing – review & editing:** ST.

3. Ethics approval:

Not applicable.

4. Funding/Support:

This work has not received any funding or support.

5. Competing interests:

The author declares no competing interests.

